

יד
מדר"י"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
תצוה
אדר ה'תשפ"א ב'של"ב
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור דברי הרמב"ם בעניין סעודת פורים ומשלוח מנות, וכן מתנות לאביונים ביום פורים, במה עדיף להרבות, ומה הדין כאשר אין ביד האדם להרבות בשתייהן.

חמש הערות על דברי בעל מעיל צדקה בביאור דברי הרב המגיד משנה על הרמב"ם הנ"ל, כי "דברי רבינו ראויים אליו", ראיות ממקורות שונים בהם כתבו המפרשים כך על דברי הרמב"ם, וכוונתם שדברי הרמב"ם מחודשים ואין להם מקור בגמרא.

דברי בעל שבט מוסר שכתב כי את רוב חידושיו חידש כאשר ישב בין העניים, ומאידך המסופר על רבינו תם שהיה לומד כשמולו מטבעות זהב.

המשך בעניין מחצית השקל שניתנו בזמן בית המקדש, הרחבה בעניין נתינת זכר למחצית השקל בזמן הזה, תמיהה על בעל שתילי זיתים שהעתיק הלכה זו למרות שלא נהגו כן בכל ארץ תימן, ודחיית דברי בעל זית רענן בדעת מהרי"ץ והשת"ז.

צריך לעשות נפילת פנים ביום ראשון הזה (פורים משולש) בערי הפרזות, ותשובה לשואל מדוע כתב מרן שליט"א דין זה בשע"ה ב'סוגריים', וכן לגבי כל כי האיי גוונא.

התייחסות למ"ש בעלון 'בית מרן', לגבי ברכת נטילת ידים על דבר שטיבולו במשקה, ועל מה שכתב לגבי מנהג התימנים בזה, ובגנות הכותרת 'אחי בני תימן' המופיעה שם, והתייחסות לדבריו בעניין איגרת תימן והתימנים.

תוספת דברים בעניין מבצע חלוקת "אגדתא דפסחא" עץ חיים ע"י מכון פעולת צדיק ב"ב.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 584

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת הנדיב הנכבד היקר והחשוב שגיא ב"ר דוד שיחי,
אשר זכה השבוע שוב לסייע מהונו לחלוקת ארגזי עופות ובשר לאברכים
עמלי תורה. יישר כוחו, וירבו כמותו בישראל.
המקום ברוך הוא ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק יצילהו,
וימלא כל משאלות ליבו לטובה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת הנדיב הנכבד היקר והחשוב שגיא ב"ר דוד שיחי, אשר זכה השבוע שוב לסייע מהונו לחלוקת ארגזי עופות ובשר לאברכים עמלי תורה. השבוע זאת היתה כבר הפעם השלישית, ו'בתלתא זמני הוי חזקה'. כן ירבה וכן יפרוץ. יישר כוחו, וירבו כמותו בישראל.

הקב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק יצילהו, וימלא כל משאלות ליבו לטובה, אכ"ר.

החלוקה בוצעה באמצעות ארגון 'זבנה', בראשות הרבנית ש' קאפח שתחי, ימלא הקב"ה כל משאלות ליבם לטובה, וירבו כמותם בישראל. אכ"ר. יוסיפו לעשות חסדים כהנה וכהנה, לפעול להיטיב לכל האנשים הנמצאים במצוקה, וכהנה וכהנה.

ביאור דברי הרמב"ם בעניין סעודת פורים ומשלוח מנות, וכן מתנות לאביונים ביום פורים, במה עדיף להרבות, ומה הדין כאשר אין ביד האדם להרבות בשתייהן.

לשון רבינו הרמב"ם בהלכות מגילה ופרק שני הלכה ט"ז] לגבי סעודת פורים, כך היא, כיצד חובת סעודה זו. שיאכל בשר, ויתקן סעודה נאה, כפי אשר תמצא ידו. ושותה יין, עד שישתכר וירדם בשכרותו. זהו דבר אחד. סעודת פורים, זאת מצוה אחת.

בנוסף לכך, וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות בשר, או שני מיני תבשיל, או שני מיני אוכלין לחבירו, שנאמר ומשלוח מנות איש לרעהו. שתי מנות לאיש אחד. וכל המרבה לשלוח לרעים משובח וכו'.

דבר שלישי [שם ה'ל' ט"ז], וחייב לחלק לעניים ביום הפורים. אין פוחתין משני עניים. נותן לכל אחד מתנה אחת, או מעות, או מיני תבשיל, או מיני אוכלין, שנאמר ומתנות לאביונים. שתי מתנות לשני עניים וכו'.

ולאחר מכן [בהלכה י"ז] אומר הרמב"ם כך, מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו. אינני יודע מה זאת המלה כאן 'שילוח', במקום לכתוב 'משלוח'. איני יודע למה הרמב"ם שינה כאן את הסגנון. ואכן יש גירסא במי"ם.

שאינן שם שמחה גדולה ומפוארה, אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים. שהמשמח לב האמללים האלו, דומה לשכינה, שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים.

הרמב"ם אומר, כי עדיף יותר להרבות במתנות לאביונים, מאשר להרבות בסעודת פורים, למרות שזה ג"כ מצוה, כמ"ש ימי משפחה ושמחה [אסתר ט', כ"ב], אבל עדיף יותר מתנות לאביונים. ושזה עדיף גם יותר ממשלוח מנות. הרי מקודם הרמב"ם אמר, שמצוה להרבות לשלוח לרעים כמה שיותר, למרות שמספיק מן הדין לשלוח רק לאדם אחד. אבל אם הינך שולח יותר, אתה מקיים בכך מצוה. והרמב"ם מנמק, כי זאת השמחה הכי גדולה, לשמח את ליבם. כי בריבוי סעודת פורים, ובריבוי משלוח מנות, אתה משמח את עצמך ובניביתך, ואת האנשים שלא חסר להם, אולי אתה רק מוסיף להם בשמחה. אבל העניים הללו הם מסכנים, נדכאים, בצער, וע"י שאתה נותן להם מתנות לאביונים, אתה משמח אותם.

לפני שנעמוד על שורש העניין, צריכים להסביר את סגנון הרמב"ם, 'שאינן שם שמחה גדולה ומפוארה'. איפה זה 'שם'?

ברם זהו דבר ידוע, כי בלשון הרמב"ם, לכל אורך חיבורו, ישנה המלה 'שם'. רבים מסתבכים בכך, אפי' ישנם כאלה שקוראים 'שם', לא הבינו מהי המשמעות, מכיון שהסגנון הזה אינו מצוי בספרי חז"ל ולא בשאר פוסקים אחרים. הרמב"ם משתמש בלשון הזאת, וכבר בהלכה הראשונה, בהתחלת יסודי התורה, הוא כותב בזה"ל, 'שיש שם מצוי ראשון'. וכן בהרבה מקומות. והכסף משנה כבר אומר שם, כי פירושו – כפי שמגדירים זאת – 'פ"א רפה בלשון ישמעאל'. לא נאריך על זאת, אפשר לדבר על כך שיעור שלם, לבאר מהו המושג הזה [עיי'ן שיעור מוצש"ק פינחס ה'תשע"ה]. אבל ה'שורה התחתונה', תמצית העניין הוא, שהרמב"ם השתמש בכך, כיון שהוא היה רגיל ללשון הערבית, ואצלם ישנה לשון 'פ"י', והוא

שערי יצחק – השיעור השבועי

תיקנתי במהדורות החדשות של ספרי שלחן ערוך המקוצר ובסימן קכ"ג סעיף א', כפי הגירסאות הללו, כי נראה שזה יותר מדוייק. קשה להגיד שהוא 'דומה', להשוות אותו לשכינה. אלא 'מִדְּמָה', שזאת דרגא פחותה ממנה. זהו כפי שישנו אדם 'חכם', וישנו 'מתחכם', שהוא דרגא פחות מ'חכם'. לכן, אי אפשר להגיד שהאדם הזה הוא דומה לשכינה, זה מדאי מוגזם, אלא מדמה, דהיינו ישנה בחינה מסויימת של הידמות לשכינה. [ועיין פרק א' מדעות סוף הלכה ו', ולאידך גיסא במניין המצוות לעיל מינה התם אות א'. ויש לעיין במקומות אחרים כגון בספר המצוות, כיצד הגדיר זאת. איתמר].

חמש הערות על דברי בעל מעיל צדקה בביאור דברי הרב המגיד משנה על הרמב"ם הנ"ל, כי "דברי רבינו ראויים אליו", ראיות ממקורות שונים בהם כתבו המפרשים כך על דברי הרמב"ם, וכוונתם שדברי הרמב"ם מחודשים ואין להם מקור בגמרא.

המגיד משנה כתב לגבי ההלכה הזאת כך, מוטב לאדם וכו'. דברי רבינו ראויין אליו.

למה הרב המגיד התכוין?

ישנו ספר שחיבר רבי אליהו כהן, בעל מדרש תלפיות ושבט מוסר ועוד ספרים רבים, בשם 'מעיל צדקה'. זהו ספר מיוחד וגדול שבו הוא אסף את כל מאמרי חז"ל על ענייני צדקה, ועל כל דבר יש לו חידושים והוספות, מוסיף נופך משלו. גברא רבא, כהנא רבא.

הוא מביא את דברי הרמב"ם הללו ובסימן אלף רמ"ז בזה"ל, הרמב"ם ז"ל פ"ב מה' מגילה, (מות') [מוטב] לאדם להרבות במתנות עניים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעהו וכו', וכתב הרב המגיד על זה, דברי רבינו ראויין אליו ע"כ.

אמר הכותב – תשמעו דבר מפליא – נראה בכוונת הרב המגיד, דכיון שהרמב"ם ז"ל היה עשיר מופלג כנודע, היה ספק בידו להרבות סעודתו אעפ"י שירבה עם העניים, ובזה לא היה נופל מחלוקת בביתו. אבל שאר כל אדם,

הפך זאת ללשון הקודש, 'שם'. הכוונה היא, אין בנמצא. אין במציאות.

זאת כוונת הרמב"ם, אין בנמצא שמחה גדולה, כמו לשמח לב העניים. 'שהמשמח לב האמללים האלו, דומה לשכינה'.

והוא מביא ראיה מן הפסוק [ישעיהו נ"ו, ט"ו] לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלְהַחֲיוֹת לֵב נְדָבָאִים. וצריך ביאור, מהיכן רואים שזה 'דומה לשכינה'?

אלא הרמב"ם היה בטוח שאנחנו זוכרים את התחלת הפסוק. הוא לא הביא אותו, אבל כוונתו לרישא של פסוק. הרי בפסוק לפני כן כתוב, וְאָמַר סֵלֹו סֵלֹו פִּנּוּ דְרָךְ, הָרִימוּ מִכְּשׁוֹל מִדְּרָךְ עַמִּי. זה מה שאנו קוראים בהפטרות יום הכיפורים, זהו הפסוק הראשון שם. וההמשך הוא, פִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשְׂא, שְׂכֵן עַד וְקְדוֹשׁ שְׁמוֹ, מְרוֹם וְקְדוֹשׁ אֲשֶׁכּוֹן, וְאֵת דְּבָא וְשְׁפַל רוּחַ. לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלְהַחֲיוֹת לֵב נְדָבָאִים. ומכיון שכתוב 'אשכון', זאת השכינה. לכן הרמב"ם לא אמר, שהוא דומה להקב"ה, או להשם יתברך. אלא נקט דוקא לשכינה. זה נלקח מהפסוק, כי אני שוכן איתו.

כשאומרים לשון 'שכינה', מתכוונים להגיד השראת שכינה, אי נמי השגחת ה', או אור נבדל נברא של כבוד הי"ת שבא לעולם שלנו ועיין מו"נ חלק א' פרקים י"ח וכ"ח, וש"ת רב פעלים או"ח סימן א' ד"ה והגאון, והקדושה של זה, זאת השראת שכינה. זאת ה'חלות' והמציאות של זה, ההרגשה בפועל. הקב"ה נמצא איתם, 'מרום וקדוש אשכון'. אמנם הקב"ה בשמים עם המלאכים וכו', אבל זאת דכא ושלפ רוח, הוא נמצא גם שם עם אלו המסכנים, לא אצל האנשים ה'חשובים בעיניהם'. כי אדרבה, תוֹעֵבֶת יְיָ כָּל גְּבוּהַ לֵב [משלי ט"ז, ה']. הוא מתרחק מהם. לכן, 'להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים', תַּחֲיָה אותם, כי אני נמצא איתם. לכן אומר הרמב"ם, שאם האדם עושה זאת, הוא 'דומה לשכינה'.

ישנן גירסאות, 'מִדְּמָה בשכינה', כך הוא בכת"י ספרי הרמב"ם דידן שהם המדוקדקים. על פי זה

שאם ימעט מסעודתו להרבות לעניים, נופל מחלוקת בביתו, אין ראוי לעשות כן.

דהיינו, מאחר שהרמב"ם היה עשיר גדול, הוא יכל להרבות בסעודה, וגם להרבות עם העניים, זה לא היה האחד על חשבון השני. וכך לא תהיה מחלוקת בבית, לא יהיו מריבות ח"ו, קטטה וערעור בשלום בית, למה אתה נותן לאחרים, ומה איתנו? אבל, זה לא מדובר על שאר האנשים. כי אם בגלל שהוא יתן לעניים, הוא יצטרך למעט בסעודה, תהיה מכך מחלוקת, על כך הרמב"ם לא מדבר. יותר טוב, לדאוג לשלום בית, מאשר לדאוג לעניים. בהתחלה שיהיה שלום בית, אח"כ תדאג לבחון. כך הוא אומר.

וזהו דקאמר, דברי רבינו ראויין אליו. זהו מה שהרב המגיד מתכוין, שדברי רבינו מתאימים אליו – דהיינו לרמב"ם, מכיון שהיה עשיר. אבל זה לא מתאים להרבה אנשים אחרים.

ובסוף הוא אומר, ומה שכתב רבינו, דומה לשכינה, לפי שהשכינה עם דכא ושפל רוח, ואומר הקב"ה אני את דכא. אתה עושה מעשה דומה לשכינה. נתת להם. גם זה שממעט מסעודתו להרבות לעניים, דמורה חיבה יתירה עם העניים, דומה לשכינה. כיון שאתה סובל למענם, אתה מראה שהינך אוהב אותם ומחבבם, א"כ ישנו איזה דמיון אל השכינה. עד כאן דבריו. הסיפא מצויין. אבל הרישא, צריך עיון גדול.

בעל מעיל צדקה, היה גברא רבא, אנחנו לא מגיעים לקרסולי רגליו. אבל התורה היא אמת, ואסור לכפות על האמת פסכת. אחרי נשיקת עפר רגליו, נראה שהוא אמר כאן פירוש, אשר לא יתכן.

ברצוני לומר על פירוש, חמש קושיות והערות. נלך לפי הסדר. דהיינו לא לפי העניין וחשיבות הדברים, אלא לפי מהלך הלשון שלו, אבל בסך הכל יתברר העניין.

ראשית, הוא לגבי מה שהוא אומר בתחילת דבריו, שהרמב"ם היה עשיר מופלג. הוא כתב

בלשון, 'כנודע'. ואנחנו הקטנים לא ידוע לנו דבר כזה, אנו יודעים קצת אחרת. הרמב"ם לא היה מופלג, אלא בינוני.

כפי הידוע, כי שלושה שהיו באותו דור, נולדו באותו המזל, ואלו הם. הרמב"ם, וריה"ל הפייטן, ורבי אברהם אבן עזרא. רבינו יהודה הלוי נולד ראשון, בהתחלת המזל, לכן הוא היה עשיר גדול. בסיפור הידוע שבס' שלשלת הקבלה לגבי הפיוט 'מי כמוך', גם שם מוזכר שהוא היה עשיר גדול. ורבי אברהם אבן עזרא, נולד בסוף המזל, מסכן לא נשאר לו כלום, הוא כבר בסוף, כל התקציב כבר חילקו, לא נשאר לו שום דבר, ולכן הוא היה עני דָּךְ דָּךְ מָךְ. והרמב"ם נולד באמצע, לכן הוא היה בינוני. הדבר ידוע, כמובא בספרים [והזכרנוהו כבר בשיעור מוצש"ק שלח"ל התש"פ].

אולי בעל מעיל צדקה סובר שהרמב"ם היה עשיר מופלג, מכיון שהוא היה הרופא של מלך מצרים, אז מן הסתם היתה לו משכורת טובה ושמנה. יכול להיות. אבל אי אפשר לדעת. [יש להעיר כי הלא רק אחיו רבי דוד פירנס אותו, ואחר שטבע בים הוצרך לעסוק ברפואה, ומשמע דבין כך ובין כך לא היה עשיר. ויש לברר מתי כתב את חיבורו, לפני מות אחיו או אחר כך. איתמר].

העניין דלעיל, שהרמב"ם ר"י הלוי ור"א אבן עזרא, נולדו באותו מזל וכו', נעלם ממני מקורו כעת, גם ביקשתיהו ולא מצאתיהו. לכן מי שידוע, או שימצא, אנא להודיעני. ברוך יהיה, ושכמ"ה.

דבר שני, וזאת קושיית בני הרב דוד הי"ו. הוא שאל יפה, הרי הרמב"ם לא מדבר כאשר יש לאדם את האפשרות הזאת, גם להרבות בסעודה וגם לתת לעניים. הרמב"ם מדבר, שהאדם יצטרך להפחית מעצמו, כמ"ש 'מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו', דהיינו בסופו של דבר הוא יצטרך לצמצם את סעודתו בכדי לתת לאחרים. א"כ זה לא מתאים, מה שאמר בעל מעיל צדקה, כי יהיה ספק בידו להרבות בסעודתו אעפ"י

שערי יצחק – השיעור השבועי

להתיר לצמצם בסעודת פורים ובמשלוח מנות בכדי לעשות את זה. אולי בגלל כך באה מחשבה לבעל מעיל צדקה, כי ישנו כאן נדון, מה ההיתר? הרי ישנה כאן מחלוקת, השאלה מה עדיף או לא עדיף, אז תעשה באופן שלא תהיה מחלוקת. לכן הוא בא ומצמצם זאת ואומר לנו, כי זה רק לגבי אנשים עשירים היכולים לעמוד בכך, אבל לא לגבי אנשים אחרים, כי ח"ו תהיה מכך מחלוקת, ועל זה אין היתר.

אבל אם כן, נוסחא משובשת נודמנה לו במחכת"ה. בכל הספרים שבדקתי, כת"י ודפוסים ראשונים ואחרונים, אין גירסא כזאת. אינני יודע מהיכן נודמן לו גירסא כזאת. א"כ אין מה להתחיל לחשוב בכיוון הזה. זאת ההערה הרביעית.

ההערה החמישית, וזאת הקושיא הכי חזקה. סגנון הלשון של הרב המגיד, דברי רבינו ראויים אליו, אין הכוונה בכלל שזה משהו אישי הנוגע אל הרמב"ם. הרי הרב המגיד משנה, בא לציין את מקורות הרמב"ם, או לבאר אותם, או להביא דעות החולקות וכו'. לכן בכל הלכה, הוא חייב להתחיל להביא מהו המקור. כשהגיע להלכה הזאת, אין לו מקור, מהיכן הוא יציין מקור, אין גמרא על כך, והדבר לא נמצא בספרי הגאונים שלפני הרמב"ם, לכן הוא בא ואומר לנו שני דברים, א' דברי רבינו – אני לא יכול לציין לך מקור, ואני מודיעך כי זה מהדברים שהרמב"ם אמר משכלו, מעצמו. ב' ראויים אליו – זה מתאים לרמב"ם, לפי גדלותו וגאונותו וצידקותו וחכמתו, לומר את הדבר הזה.

זהו הפירוש הפשוט של דברי הרב המגיד, וברצוני להוכיח זאת בס"ד. כל הזמן הבננו כך בפשטות, אבל כיון שבעל מעיל צדקה בא ומכניס לנו פירוש חדש, שהכוונה במלים 'ראוי אליו' שזהו דבר אישי המתאים למצב הכספי של הרמב"ם, בדקנו לראות האם במקומות האחרים הדבר יתכן. א"כ חיפשתי ומצאתי הרבה מקומות שהרב המגיד בעצמו משתמש

שירבה עם העניינים, כלומר שהיה לו גם את זה וגם את זה, לא היה חסר לו, ב"ה יש לו פרנסה גדולה בשפע. הוא יכל להרבות סעודה כיד המלך, לו ולכל המשפחה, וגם לתת לעניים. אבל הרמב"ם לא מדבר על המצב הזה, אלא על אדם שיצטרך בגלל זה להמעיט בסעודה ובמשלוח מנות, כי אינו יכול גם לזה וגם לזה, הוא חייב לצמצם במשלוח מנות ובסעודת פורים, ואז יוכל להרבות לעניים. אם על זה, ק"ו במצב של הרמב"ם. אתה לא יכול להגיד, שכאשר הרב המגיד אומר כי דברי הרמב"ם ראויים אליו, שהוא מדבר על המצב הזה, כי על כך בודאי לא דיבר בהלכה זו. זאת השאלה השנייה.

שאלה שלישית. הרי נראה שהרמב"ם דייק וכתב 'מלהרבות בסעודתו', הוא לא אמר 'מלהרבות בסעודה'. א"כ למה אומר רבי אליהו, בעל מעיל צדקה, כי תהיה מחלוקת ח"ו בבית. הוא יכול לומר לבני הבית, לכם יהיה בשפע, ואני אצמצם מהמנה שלי, כמ"ש הרמב"ם 'בסעודתו', דהיינו בסעודה שלי אצמצם. אני אוותר, לא על חשבונכם, ואתן זאת לעניים. מכך לא תהיה כל מחלוקת.

וחכם אחד שליט"א העיר כאן כי נראה לו שדקדוק זה אינו מוכרח, לומר דוקא סעודתו ולא סעודת בני ביתו, דלישנא בעלמא היא, וכמצוי במקומות רבים. והכוונה כאן, סעודתו הוא וכל הנלוים אליו. ועוד, הרי סעודה אחת היא עכ"ל נר"ו. אבל לדידי העני לא נהירא].

הערה רביעית. יכול להיות כי מה שגרם לבעל מעיל צדקה לכתוב כן, כיון שהיתה לו גירסא אחרת ברמב"ם, אם זאת לא טעות דפוס. בדקתי בדפוסים הישנים, ובמקום מה שכתוב לפנינו 'מוטב לאדם', כתוב אצלו 'מותר לאדם'. כך כתבו בר"ת, מות', דהיינו מי"ס וא"ו תי"ו עם סימן קיצור. רק בדפוסים החדשים שינו זאת, תיקנו מדעתם וכתבו 'מוטב', עפמ"ש ברמב"ם לפנינו. אבל 'מותר' היינו שזה היתר, כלומר על הצד הזה של להרבות, כי בעצם הוא מפסיד קצת את המצוה, בשביל כך צריך

בלשון הזאת, וכן יתר מפרשי הרמב"ם, ונדמה לי כי בעיקבותיהם כבר השתמשו בכך גם חכמים אחרים. אבל נביא לכל הפחות, שבעה מקומות.

בהלכות חמץ ומצה ופרק ג' הלכה ו', הרמב"ם מדבר לגבי אדם שלא בדק חמץ, לא בזמנו בערב פסח ולא בחול המועד, ונזכר רק אחרי הפסח. או שלא היתה לו קודם לכן אפשרות לכך. לכאורה, אחרי פסח כבר אוכלים גם חמץ, האם ישנו עניין לבדוק חמץ? והחידוש שהרמב"ם מדבר עליו, האם לברך על כך?

כותב הרמב"ם כך, כשבודק החמץ בלילי ארבעה עשר, או ביום ארבעה עשר, או בתוך הרגל, מברך קודם שיתחיל לבדוק ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו על ביעור חמץ. ובודק ומחפש בכל המקומות שמכניסין להם חמץ כמו שפארנו.

ואם בדק לאחר הרגל, אינו מברך. אם אתה עושה את בדיקת חמץ לאחר שעבר הפסח, אם לא בדקת בזמן, לא בעיקר הזמן ולא בתוך חוה"מ, והיתה לך האפשרות רק אחרי פסח, זה יהיה בלי ברכה.

בא הרב המגיד ואומר כך, כשבודק אדם החמץ וכו', הברכה מבוארת בגמ' [נדף ז:]. ומה שכתב 'כשבודק לאחר הפסח אינו מברך', הם דברי רבינו ראויין אליו, דודאי אין לברך בבדיקה שלאחר הפסח, שהרי בכל אותו זמן הוא אוכל חמץ, ואין הבדיקה אלא כדי להבדיל בין חמץ זה שעבר עליו הפסח לחמץ אחר, וא"כ היאך יברך על ביעור חמץ. אבל בתוך הרגל, שהוא מצווה שלא יראה שום חמץ ברשותו, ודאי יש לו לברך. ודבר ברור הוא זה.

אין לו מקור לציין על דברי הרמב"ם, לכן הוא אומר כי אלו הם דברי רבינו – והם ראויים אליו. זאת סברא טובה.

נו, האם אפשר להכניס כאן, איזה משהו אישי לרמב"ם? הרמב"ם כתב דבר, אשר אין לו מקור בגמרא, והוא כתב מהסברא שלו. על כך בא הרב המגיד ומסביר, כי הסיבה לכך היא, שכיון שעכשוו זה כבר אחרי פסח, ובעצם כבר

אוכלים חמץ, א"כ זהו חמץ שעבר עליו הפסח. אין מה לברך על ביעור חמץ, כיון שזה רק כדי להפריש בין זה לבין זה, אבל זאת אינה בדיקת חמץ בכדי שח"ו לא יכשל, או מטעמים אחרים שישנן בדבר הזה.

אי אפשר להגיד שזה סתם פשוט, אולי היה אפשר להגיד ההיפך מהרמב"ם, כי יכול להיות שהיה אפשר לומר 'לא פלוג', דהיינו שחכמים לא חילקו, ואכן כן היה צריך לברך, כי סוף סוף ישנה חובה ומצוה לשרוף את החמץ הזה. בא הרמב"ם ואומר לנו, לא, צריך לא לברך.

המקום השני שהרב המגיד כותב בלשון כזאת, הוא בספר משפטים, סוף הלכות נחלות, ישנם שם עניינים של ירושה, המדובר על אדם שנפטר לא אליכם והשאיר יתומים אחריו, בית דין ממנים לו – אני אגיד לכם איך כותבים, ואח"כ איך אנחנו התימנים אומרים – אפטרופוס. בעברית אומרים, אפטרופוס.

הערה מהקהל: אפטרופוס.

הערה נוספת מהקהל: אפטרופוס.

תגובת מרן שליט"א: אני אצדיק את כולם. הגירסא המקורית שלתימנים היא, אפטרופוס. הפאי"ן רפויות, וא"ו ראשונה אחרי הטי"ת, הרי"ש בשוא נח, וא"ו אחרונה בחולם. מי שיראה במדרש הגדול, המביא את הגירסאות הישנות, ימצא תמיד כך. ישנם כאלה האומרים אפטרופוס, אבל זה שלב ביניים. כיון שראו בספרים המודפסים, שיש כאן שלוש ואוי"ן, אז נהיה להם כך, בדו גירסא חדשה להתאים עם מה שכתוב לפנייהם, והם לא ידעו שהאחרים אומרים אפטרופוס. אז הם עשו כך, השתמשו בגירסא הישנה והחדשה, כלאים. אפטרופוס. אבל האמת היא, שזה אפטרופוס.

ומצאתי בס"ד גם ראייה לכך, כי הרי שורש המלה הזאת היא לא בלשון הקודש, אלא זאת מלה יוונית – או רומית. ראיתי בהגהות כתי"ק של מהרי"ץ זיע"א על ספר המספיק, שהוא כותב כי 'פטר' בלשון יון זה אב, והמלה 'פוס' היינו קטן. א"כ מובן שהכוונה, אדונו שלייתום. א"כ זה מתאים יותר לגירסתנו אפטרופוס.

הרמב"ם כותב שם בהלכה ז', ומפני מה נדרים חלים על דברי מצוה, ושבועות אין חלות על דברי מצוה? שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו, והנודר אוסר הדבר הנודר על עצמו. נמצא הנשבע לבטל מצוה, אוסר עצמו, וכבר עצמו מושבע מהר סיני, ואין שבועה חלה על שבועה. והאוסר דבר זה בנדר, זה הדבר הוא שנאסר, ואותו הדבר אינו מושבע מהר סיני.

ובהלכה ח' הוא כותב, כשאתה מתבונן בכתוב, תמצא שהדברים מראין כן, כמו שקיבלו חכמים מפי השמועה. הרמב"ם אומר, כי מה שהוא קבלת חז"ל, יש לכך ראיות מן הפסוקים, ישנה משמעות כזאת. שהרי אומר בשבועת ביטוי להרע או להיטיב, בדברי הרשות, כמו שבארנו שיאכל וישתה היום או שיצום וכיוצא בהן, ובנדרים הוא אומר 'ככל היוצא מפיו יעשה', ולא חלק בין דברי מצוה לדברי הרשות. זאת ראייה לדברי חז"ל.

אומר על כך הרדב"ז, כשאתה מתבונן בכתוב וכו'. הם דברי רבינו ראויים אליו.

אין לכך מקור, הרמב"ם אמר כאן דבר חידוש, לפי חכמתו ושכלו היה מתאים לו לומר זאת. הוא משבח את זה.

בהלכות איסורי מזבח [פרק ז' הלכה י"א] – הדבר גם מובא בשלחן ערוך [יו"ד סי' רמ"ח סעיף ח'] – הרמב"ם כותב לגבי השמן שעושים למנורה, 'כתית למאור', שיהיה דוקא מהודר, מן הכתוש בלבד. ומאחר שכולן כשרין למנחות, למה נמנו? כדי לידע יפה שאין למעלה ממנו והשוה והפחות. שהרוצה לזכות עצמו, יכוף יצרו הרע וירחיב ידו, ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו. הרי נאמר בתורה, והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן, וישע י"י אל הבל ואל מנחתו. והוא הדין בכל דבר שהוא לשם האל הטוב, שיהיה מן הנאה והטוב. אם בנה בית תפילה, יהיה נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב, יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו. כיסה ערום, יכסה מן היפה שבכסותו. הקדיש דבר, יקדיש מן היפה

בכל אופן, מדובר שם שגדלו היתומים, ומינו להם אפטורפוס, והוא מנהל את כל ענייני הכספים שלהם. הנפטר השאיר אחריו ילדים קטנים, שלא יכולים להתעסק בכך, אז בית הדין צריכים למנות אפטורפוס, שיהיה אחראי על כל הכספים והרכוש. כאשר הם גודלים, הם כבר בעלי בתים לעצמם, יודעים לנהל את ענייני הבית ואת הכספים, אז בא האפטורפוס ואומר להם, תשמעו, זה הכסף מה שנשאר, עד עכשיו אני טיפלת, מעכשיו אתם תקחו, זה מה שנשאר. וההלכה שהוא לא צריך לפרט, לתת להם דין וחשבון, הוצאתי כך ועשיתי כך. לקחו אפטורפוס, אדם ישר ונאמן, ולא צריכים לעשות איתו חשבון. כך ההלכה המבוארת בגמרא במסכת גטין, והרמב"ם כותב זאת שם בהלכה ה'.

אחר כך שם בהלכה י"א הרמב"ם אומר כך, אע"פ שאין האפטורפוס צריך לעשות חשבון כמו שביארנו, צריך לחשב בינו לבין עצמו, לדקדק ולהיזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים, שהוא רוכב ערבות. שנאמר סלו לרוכב בערבות וגו' אבי יתומים וגו'.

אל תחשוב, כי כיון שאתה לא צריך לתת דין וחשבון, תזלזל בכך, מעלה ומטה, שיהיה כך או כך. לא. אמנם אתה בפועל לא תצטרך לתת דין וחשבון, בבית הדין אי אפשר לתבוע אותך, לומר שאיננו מאמינים לך, ותפרט לנו מה בדיוק עשית, על מה יצא הכסף הזה, ומה שילמת לזה, ואיך נכנס מכאן. אבל אומר הרמב"ם, כי לעצמו הוא חייב לעשות חשבון, הקב"ה הוא 'אבי יתומים ודיין אלמנות', אם ח"ו נעשה בכסף עוול, אם הוא לא התנהג ביושר, הוא יצטרך לשלם על כך טבין ותקילין. הקב"ה יטפל בו.

אומר על כך המגיד משנה, אע"פ שאין האפטורפוס וכו'. אלו דברי רבינו ראויים אליו.

מה יאמר על כך, בעל מעיל צדקה?

כמרכן כתוב בפירושו של הרדב"ז, על הרמב"ם בהלכות נדרים [פרק ג']. כולם באו אחרי המגיד משנה.

שבנכסיו. וכן הוא אומר, כָּל חֵלֶב, לַיִי וגו'. כל דבר טוב, תתן לשם הקב"ה. לשם כך אתה צריך לכופ את יצר הרע, אל תתן לעצמך יותר, ואפילו לא אותו הדבר, לזה תתן יותר.

אומר על כך הכסף משנה, ומ"ש שהרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו וכו'. הם דברי רבינו ראויים אליו.

שאלה מהקהל: אבל בלאו הכי זה מחוייב מצד זה אלי ואנוהו?

תשובת מרן שליט"א זה נאה. מי אמר שצריך נאה יותר מבית ישיבתו?

בהלכות טומאת צרעת [פרק ט"ז הלכה י"ג], זהו רמב"ם מפורסם לגבי עניין נגעים, לא אקרא את הכל רק להזכיר, הצרעת הוא שם האמור בשותפות, כולל עניינים הרבה שאין דומין זה לזה. שהרי לובן עור האדם קרוי צרעת, ונפילת קצת שיער הראש או הזקן קרוי צרעת, ושינוי עין הבגדים או הבתים קרוי צרעת. וזה השינוי האמור בבגדים ובבתים, שקראתו תורה צרעת בשותפות השם, אינו ממנהגו של עולם, אלא אות ופלא היה בישראל, כדי להזהירן מלשון הרע. שהמספר בלשון הרע, משתנות קירות ביתו. אם חזר בו, יטהר הבית. אם עמד ברשעו עד שהותן הבית, משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוב עליהן. אם חזר בו, יטהרו. ואם עמד ברשעו עד שישרפו, משתנין הבגדים שעליו. אם חזר בו, יטהרו. ואם עמד ברשעו עד שישרפו, משתנה עורו ויצטרע, ויהיה מובדל ומפורסם לבדו, עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים, שהוא הליצנות ולשון הרע. ועל עניין זה מזהיר בתורה ואומר, השמר בנגע הצרעת וכו', הרמב"ם מאריך בדברי מוסר ויראת שמים.

אומר על כך הכסף משנה, הצרעת הוא שם האמור בשותפות וכו'. שהמספר בלשון הרע משתנות קירות ביתו וכו'. דברי רבינו ראויים אליו ז"ל.

בהלכות עבדים [פרק ט' הלכה ח'] הרמב"ם כותב כך, מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך. ואע"פ שהדין כך, מדת חסידות ודרכי חכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק, ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה. חכמים הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין וכו'. ואין האכזריות והעזות מצויה, אלא בגויים עובדי ע"ז. אבל זרעו של אברהם אבינו, והם ישראל שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא טובת התורה, וצויה אותם בחקים ומשפטים צדיקים, רחמנים הם על הכל. וכן במדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם, הוא אומר זרחמיו על כל מעשיו, וכל המרחם מרחמין עליו, שנאמר זנתן לך רחמים ורחמך והרבך.

אומר על כך הכסף משנה, ומ"ש ואע"פ שהדין כך, מדת חסידות ודרכי חכמה שיהיה אדם רחמן וכו'. עד סוף הפרק. הם דברי רבינו ראויים אליו.

נביא עוד מקור אחד, בהלכות סנהדרין [פרק כ"ד הלכה ט"ז]. זה בספר שופטים. לפני כן [בהלכה ח'] הרמב"ם כותב שהדיין יכול להעניש אנשים, כגון לכפות ידים ורגלים, ולאסור בבית האסורים, ולדחוף ולסחוב על הארץ, שנאמר יחן למות הן לשרושי הן לענש נכסין ולאסורין. דהיינו, אם רואים שהם אנשים קשים, מותר להעניש ולקלל את הנידונים, ולהשביע אותם וכו'.

ובהלכה ט' אומר הרמב"ם, כל אלו הדברים, לפי מה שיראה הדיין שזה ראוי לכך, ושהשעה צריכה. מוסיף הרמב"ם וכותב, וכפול יהיו מעשיו לשם שמים, ואל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו, שהרי הוא דוחה את לא תעשה של דבריהם. וכל שכן כבוד בני אברהם יצחק ויעקב המחזיקין בתורת האמת, שיהיה זהיר שלא יהרס כבודם, אלא להוסיף בכבוד המקום בלבד וכו'.

הרמב"ם בא ואומר לנו, נכון שההלכה היא כפי שמובא בגמרא, שמותר להעניש ולקלל ולמרוט ולהכות את הנידונים, ולשים אותם

כל זה, בכדי להעמיד את הפשט האמיתי כפי שהוא.

גם בעל מעשה רוקח למשל בהלכות מגילה שם כותב כך, מוטב לאדם וכו'. ראויין הדברים למי שאמרן ואשרי הזוכה למצוה זו להיות עיניו פקוחות תמיד לצרכי העניים ובפרט ליתומים ואלמנות.

אבל האמת היא, כי גם עליהם יש לי קושיא, לאידך גיסא.

מי אמר להם, שזה דברי הרמב"ם מעצמו? הרי כאשר הרמב"ם כותב חידוש, הוא מקדים וכותב בלשון יראה ל"י, ובכל המקומות הללו הוא לא כתב יראה ל"י. אולי היה לו מקור, רק שאנחנו לא יודעים? ישנם דברים רבים ברמב"ם, שחשבו שאין להם מקור, ובסוף התגלה שיש לזה מקור. הרי ישנם ספרי חז"ל שאינם בידינו, גם מצאו הרבה דברים באיזה מדרשים רחוקים. הרי כתוב [שיר השירים ו', ח'] שְׁשִׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וְשִׁמְנֵים פִּילְגָשִׁים וְעַלְמוֹת אֵין מִסְפָּר. 'ששים' המה מלכות' אלו ששים מסכתות, 'שמונים פילגשים' אלו שמונים מדרשות. אין לנו את הספרים הללו. הרבה חסר לנו, כפי שכבר כתב ר"א בן הגר"א. ועיין שיעור מוצש"ק ויחי, ומוצש"ק כי תבוא התשע"ח. לגבי הרבה דברים נתגלה כן, חשבו שאין מקור לדברי הרמב"ם ונדחקו המפרשים בכך, ובסופו של דבר נתגלה המקור, למשל כאשר נתגלה מדרש הגדול, [היינו לשאר קהילות העולם, כי לנו בתימן תמיד הוא היה ידוע], ורואים כי הדברים עמדו לפני הרמב"ם. וכן עוד הרבה ספרים אחרים, כגון מכילתא דרשב"י, וספרי זוטא, התגלו כתבי יד שלא היו בדורות הראשונים. וכן ספרי הגאונים, והרי הרבה דברים בספרי הגאונים עדיין אין בידינו. אם הרמב"ם לא כתב יראה ל"י, מסתבר שהיה לו מקור.

ברמב"ם אכן ישנם הרבה חידושים, דברים רבים, שהוא לא כתב עליהם יראה ל"י. אבל שאני התם, שזאת ההבנה שלו בגמרא, לכן הוא לא צריך לכתוב יראה ל"י. כי זה לא איזו

בבית הסוהר ולסחוב אותם על הארץ, כפי שנאמר בפסוק [עזרא ז', כ"ו] הֵן לְמוֹת הֵן לְשִׁרְשֵׁי הֵן לְעֵנֶשׁ נְכֶסֶין וְלְאֶסְרוֹיִן, אבל תיזהר, אלו בני אברהם יצחק ויעקב, אתה צריך לעשות זאת רק לשם שמים, על פי חוקי התורה, רק לפי הצורך ולפי העניין.

אומר על כך הכסף משנה, כל אלו הדברים וכו'. דברי רבינו ראויים אליו. והרי אמרו, גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת, דהיינו לאו דלא תסור, וא"כ לא הותר פְּזוּיִים רק לכבוד המקום.

בכל המקומות הללו רואים, כי אלו דברים שהרמב"ם חידש, ואין להם מקור. וכיון שתפקיד המפרשים נושאי כלי הרמב"ם, הוא להביא את המקורות של הרמב"ם, לכן הם כתבו כך, שתדע לך כי אין לכך מקור. והוסיפו ושיבחו אותו, שאכן הדברים מתקבלים על הדעת, ואדם גברא רבא כהרמב"ם יכול לומר זאת.

שאלה מהקהל: אבל זה דברי מוסר?

תשובת מרן שליט"א: נכון. חלקם כך. אבל הרמב"ם קובע אותם כהלכות פסוקות.

שאלה מהקהל: אולי אין סתירה משאר מקומות, לענין מתנות לאביונים שפירש המעיל צדקה, כי ר"ל הא כדאיתא והא כדאיתא. דהיינו שכל מקום יתפרש כפי עניינו.

תשובת מרן שליט"א: לא מתקבל על הדעת. השכל הישר לא סובל זאת. והרי על כל כגון דא, אומרים את הפסוק [איוב ל"ו, ל"ג] יַגִּיד עֲלֵיו רְעוּ.

שאלה מהקהל: אולי בגלל שהדברים האלה פשוטים, ואין מי שיחלוק עליהם, לכן כתבו שדברי רבינו ראויים אליו?

תשובת מרן שליט"א: אינם פשוטים. כגון שלא לברך על בדיקת חמץ אחר הפסח, אף שהרב המגיד כי שזה ברור, מצינו שמהר"ח חלאוה חולק בהדיא. והפרי חדש כתב שהדבר צריך עיון, למה לא לבדוק וכו'. והאחרונים שקלו וטרו בטעם דין זה. בל"נ נרחיב על כך בשיעור נוסף.

הלכה נפרדת, אלא כך הוא מסביר ומבין. הוא לא צריך לכתוב 'ראה לי', אפילו אם ישנם ראשונים שחולקים עליו, והוא לא ידע שישנם החולקים עליו, ואפילו אם הוא ידע, אם נראה לו שכך הפשט הוא כותב זאת, כי זה לא ממש חידוש. אבל אם הוא כותב כעת הלכה חדשה, כגון בנ"ד שעדיף להרבות לתת מתנות לאביונים, מאשר להרבות בסעודת פורים ומשלוח מנות, את זאת אי אפשר לכתוב ככה סתם, כי זהו חידוש, א"כ תכתוב 'ראה לי'.

הרמב"ם כותב בהקדמתו למשנה תורה, כי הוא כתב את ספרו עפ"י מקורות מן הראשונים. כמו כן לגבי פירוש המשנה, מביאים הרבה דברים כביכול כך הרמב"ם כתב בפירוש המשנה. הדבר אכן נכון, אבל הרבה פעמים זה לא חידושים שלו. הרמב"ם כתב שם בהקדמה, קיבצתי כל הבא לידי וכו' יעו"ש. אף כי בודאי ישנם שם דברים, גם מדיליה.

וז"ל הרמב"ם בהקדמה לספרו משנה תורה, כל אותן הדברים שבתלמוד, הסכימו עליהם כל ישראל, ואותן החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל חכמי ישראל או רובן, והם ששמעו הקבלה בעיקרי התורה כולה איש מפי איש עד משה. כל החכמים שעמדו אחר חיבור התלמוד וּבְנוּ (מלעיל, מלשון בינה. כמו והבינו. יב"ן) בו, ויצא להם שם בחכמתם, הם הנקראים "גאונים". וכל אלו הגאונים שעמדו בארץ ישראל, ובארץ שנער, ובספרד ובצרפת, למדו דרך התלמוד, והוציאו לאור תעלומותיו, וביארו עניניו, לפי שדרך עמוקה דרכו עד למאוד, ועוד שהוא בלשון ארמי מעורב עם לשונות אחרות. לפי שאותה הלשון היתה ברורה לכל בשנער, בעת שחובר התלמוד. אבל בשאר מקומות, וכן בשנער בימי הגאונים – אין אדם מכיר אותה הלשון עד שמלמדין אותו.

ושאלות רבות שואלין אנשי כל עיר ועיר לכל גאון שיהיה בימיהם, לפרש להם דברים קשים שבתלמוד. והם משיבים להם כפי חכמתם.

ואותן השואלין, מקבצין התשובות ועושין מהם ספרים להבין מהם. גם חברו הגאונים שבכל דור ודור חיבורין לבאר התלמוד. מהם מי שפירש הלכות יחידות, ומהם שפירש פרקים יחידים שנתקשו בימיו, ומהם מי שפירש מסכתות וסדרים. ועוד חיברו הלכות פסוקות בענין האסור והמותר, והחייב והפטור, בדברים שהשעה צריכה להן, כדי שיהיו קרובין למדע מי שאינו יכול לירד לעמקו של תלמוד. וזו היא מלאכת י"י שעשו בה כל גאוני ישראל, מיום שחובר התלמוד ועד זמן זה, שהוא שנה שמינית אחר מאה ואלף לתקרבן.

ובזמן הזה, תכפו צרות יתירות, ודחקה שעה את הכל, ואבדה חכמת חכמינו ובינת נבוינו נסתתרה. לפיכך אותן הפירושין והתשובות וההלכות שחברו הגאונים, וראו שהם דברים מבוארים – נתקשו בימינו, ואין מבין עניניהם כראוי אלא מעט במספר. ואין צריך לומר התלמוד עצמו הבבלי והירושלמי, וספרא וספרי והתוספתות, שהן צריכין דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך. ואחר כך יודע מהם, הדרך הנכוחה בדברים האסורים והמותרים, ושאר דיני התורה היאך היא.

ומפני זה נְעַרְתִּי חֲצֵנִי (פי' הזדרזתי, ועי' לקמן. יב"ן), אני משה ברבי מיימון הספרדי, ונשענתי על הצור ברוך הוא, ובינותי בכל אלו הספרים, וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורין בענין האסור והמותר, והטמא והטהור, עם שאר דיני התורה, כולן בלשון ברורה ודרך קצרה, עד שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ולא פירוק. לא זה אומר בכה, וזה אומר בכה. אלא דברים ברורים, קרובים נכונים, על פי המשפט אשר יתבאר מכל אלו החיבורין והפירושין, הנמצאים מימות רבינו הקדוש ועד עכשיו.

א"כ, מי אמר להם, מי גילה להם רז זה, מהיכן הם החליטו כי אלו דברי רבינו? יכול להיות אולי שזה דברי רבינו, אבל אדרבה, לכאורה מסתבר בהיפך, כי יש לכך מקור.

וזה לשונו שם, והנה התנא הקדוש רמו מזה באמרו [אבות פרק ששי אות ה'] כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל וכו' עד ועל הארץ תישן. רומז שאין התורה נקנית, לא בתענוג המאכל והמשתה, ולא בתענוגי המקום, כי אם על הארץ תישן, והשינה, בבית מושבו היא. הרי רמו שישכון בבתי החצרים ושפלים יותר סמוכים לארץ.

ואני הכותב מעיד אני עלי שמים וארץ, שרוב מה שחנני השם לחדש בתורה, למלאכת עול הדרוש שעלי, מדי שבת בשבתו – הוא היה דרשן, בכל שבת היה צריך להגיד חידושים בדרשה – היום תהלה לאל כמו שלשים שנה – זה הזמן שעבר כאשר הוא כתב זאת – היה במקומות שפלים, ועל הארץ, ובתוך אנשים עניים נבונים – לא טפשים – שפלים ונמוכי הרוח. החידושים הללו באו, כאשר היה נמצא במקומות שאינם מכובדים בכלל. כי בודאי במקומות אלו, שכינה שורה ומסייעת לאדם להבין ולחדש בתורה. היפך המבקש ללמוד בעליות הגבוהות, דבית גאים יסח ה'. הקב"ה לא נמצא שם.

הוא אומר, שהוא ישב בין אנשים כאלה, כנראה מסר שיעורים בימות החול לכל מיני אנשים שהם מסכנים, ומכך היה מתברר לו, היה מרגיש סייעתא דשמיא לחדש חידושים בתורה. הוא מעיד שמים וארץ, על רוב מה שחנני.

מצד שני, אומרים על רבינו תם, שהיה מניח לפניו מטבעות זהב בזמן שהיה לומד. ר"ת היה עשיר גדול, שדדו אותו במסעי הצלב שהיה בזמנם, אבל הוא בעצמו היה עשיר גדול, ובכדי להרחיב את דעתו היה שם מטבעות של זהב על השלחן. ר"ת היה גברא רבא. הרי כתוב, הריב"ש אומר זאת, כי מיום שנחתם התלמוד, ועד רבינו תם, לא היה חכם חריף ומפולפל כמותו. הרא"ש סובר, שר"ת יותר גדול מהרמב"ם. כן יסכימו איתו או לא יסכימו איתו, בכל אופן אם הרא"ש כך חושב, זה אומר כי עכ"פ ישנו צד כזה.

שאלה מהקהל: 'ניערת' או 'נערת'?

תשובת מרן שליט"א: כוונתך לפסוק בספר נחמיה. אכן, שם זה בקמץ. משם המקור של הרמב"ם.

לשון הפסוק הוא, [נחמיה ה', י"ג] גם חָצַנְי נְעָרְתִי, וְאָמְרָה כִּכָּה יִנְעַר הָאֱלֹהִים אֶת כָּל הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְגו'. המפרשים מסבירים שנחמיה ניער את כתף בגדו מאבק ועפר.

לכאורה לפ"ז מסתברא היינו צריכים לומר נערת, נו"ן בחירק. וכגון שנאמר, וְנִעַר פְּרַעֲה וְחִילוֹ בֵּין סוּף כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ [תהלים קל"ו, ט"ז], הכוונה לתנועה חזקה. משא"כ נערת, לא שייך הכא, לפי שכך נקרא קול החמור. וכמו שאומ', החמור נער. ושמה יש לומר שנרמז בזה כי נחמיה צעק זאת בקול רם, כי גם שאגת אריות נקראת כך, כמו שנאמר [ירמיה נ"א, ל"ח] נְעָרוּ כְּגֹרֵי אַרְיֹת.

מכל מקום בפסוק לא מתאים עניין זירוז, כמו שנראה שהרמב"ם מתכוין במלים הללו. לכן כנראה יש מי שתיקן, שינסתי מתני. כמובא בגליון רמב"ם דפוס וילנא שכ"ה בנוסחא מדוייקת. וכמובן זה עלפי הפסוק גבי אליהו [מל"א י"ח, מ"ז] וַיִּשְׁנֶס מְתָנְיוֹ. אבל כיון שלא נמצא חבר לגירסא זו, כמו שהעירו במהדורת פרנקל [ודף תצ"ט], מסתבר שמישהו תיקן כך מדעת עצמו. כמו שניכר בהרבה מקומות, כי יש ש"עזרו" לרמב"ם בניסוח. "תיקנו" אותו. ועכ"פ מסתמא או בודאי כוונתם היתה לטובה. ועדיין צריך עיון בכל זה.

דברי בעל שבת מוסר שכתב כי את רוב חידושי חידש כאשר ישב בין העניים, ומאידך המסופר על רבינו תם שהיה לומד כשמולו מטבעות זהב.

בכל אופן, בעל מעיל צדקה ושבט מוסר, זהו רבינו אליהו כהן, היה נאה דורש ונאה מקיים'. הוא כותב דבר נפלא בספרו שבט מוסר [פרק כ"ז], כי את רוב החידושים שלו, הוא חידש כאשר היה בתוך העניים, כשהוא ישב ביניהם. הדבר מפליא.

גם הרש"ש למשל היה עשיר, גביר גדול, וזכה שאין דף בגמרא שאין לו איזו הערה או חידוש. בכל הש"ס.

א"כ כנראה שישנן בחינות בכך. יש אנשים, כגון בעל שבט מוסר, הוא יושב בין המסכנים והדבר לא הפריע לו, ההיפך הוא עוד שמח בכך. וכנראה יש אנשים, שאצלם זה בהיפך. צריכים לומר, כי כנראה יש כאן שתי השקפות, שני דרכים, וכל אחד לפי מה שהוא מרגיש. יכול להיות שישנם אנשים, שבמצב כזה ירגישו דיכאון, כי הם צריכים התרוממות. ומהא דאבות, כך היא דרכה וכו' אין הכרח, כי יש לומר שהכוונה לרבותא, שאפילו אם אין לו לטבל פיתו במלח אעפ"כ יעסוק בתורה, וכמו שהבאנו שם ב'מילי דאבות' בפירושי מהר"י ונה ומהרי"ץ [דף קצ"ה].

המשך בעניין מחצית השקל שניתנו בזמן בית המקדש, הרחבה בעניין נתינת זכר למחצית השקל בזמן הזה, תמיהה על בעל שתילי זיתים שהעתיק הלכה זו למרות שלא נהגו כן בכל ארץ תימן, ודחיית דברי בעל זית רענן בדעת מהרי"ץ והשת"ז.

התחלנו לקרוא במנחה של-שבת את פרשת השבוע, פִּי תִּשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָקֻדֵיהֶם וְנָתַנוּ אִישׁ כְּפָר נֶפֶשׁוֹ וְגו' [שמות ל', י"ב], זהו עניין מחצית השקל.

לגבי הפסוק זנתנו איש כופר נפשו, בעל מדרש הגדול מביא את מאמר הגמרא [מגילה דף י"ב ע"ב], ד"א ונתנו איש כפר נפשו, אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעתיד המן הרשע לשקול שקלים בישראל, לפי כך הקדים הקב"ה שקליהן לשקליו. והיינו דתנן, באחד באדר משמיעין על השקלים. כך היא גם הגירסא שלו, בלי יו"ד, כפי שדיברנו כבר.

מכאן דייקנו [בשיעור הקודם], לא כפי שישנם כאלה אשר רצו להבין, שכביכול המאמר הזה חוזר על זמנו של המן, אלא כבר על מתן תורה. דהיינו, כבר בזמן משה רבינו ע"ה, נתינת השקלים היתה ע"ש העתיד, ע"ש מה שיכופר בהם.

בספר חזקוני כתב בזה"ל, פרשה זו נאמרה מבאחד באדר. דהיינו, הפרשה הזאת בעצמה, שנאמרה כבר אז בזמן משה רבינו, היה זה באחד באדר. כדי להשמיע על השקלים לתרומת הלשכה, לקנות הקרבנות להקריב מבאחד בניסן ואילך, שבו הוקם המשכן. והלשון מוכיח, זנתת על עבודת אהל מועד, ש"מ שכבר נעשה אהל מועד כולו. זנתנו איש כפר נפשו, לצורך הקרבנות הבאים לכפרה, כמו שפרש"י.

קצת תמוה, שבספר שתילי זיתים [בסימן תרצ"ד] הביא את עניין מחצית השקל, מהגהת הרמ"א. מרן הש"ע אומר שם [בסעיף א'], חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים. מוסיף על כך הרמ"א, יש אומרים שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר. ומאחר ששלשה פעמים כתיב תרומה בפרשה, יש ליתן ג' [מרדכי ריש פ"ק דיומא]. ויש ליתנו כליל פורים קודם שמתפללים מנחה (מהרי"ל) וכו'.

מפליא שהשת"ז העתיק את ההלכה הזאת, חלק מתוך דברי הרמ"א, בזמן שבקהילותינו לא נהגו בנתינת מחצית השקל, כפי הידוע לי בכל מחוזות תימן. ואם ישנם כאלה שנהגו זאת, אינני יודע, יכול להיות שזה היה ממש בתקופה האחרונה, כי היו באים שדר"ים מחוץ לארץ תימן, כגון מארץ ישראל וכדו', ואולי הכניסו להם את הרעיון של מחצית השקל. כמדומני שראיתי באיזה שהוא מקום, מישהו קבע להם קופה לזכר מחצית השקל. אבל מעיקרא לא הכירו את המנהג הזה, א"כ למה השת"ז העלה זאת בספרו? הדבר נשמע קצת תמוה. כי לא היה דבר זה.

אותו הדבר לגבי מנהג 'תשליך' בראש השנה, השת"ז מעתיק את המנהג של תשליך למרות שלא נהגו. יכול להיות, ואכן שמעתי כי ישנם כאלה בודדים שנהגו זאת, ראו כך בספרים וקיימו את זה. [עיין שיעור מוצש"ק ואתחנן התשע"ג].

שערי יצחק – השיעור השבועי

בכל אופן, בהמשך הוא כותב כך, קצת קשה על רד"א והלבוש ורבינו המחבר (דהיינו בעל שתילי זיתים) שלא הביאו טעם זה המבואר במסכת סופרים. למה השת"ז והם לא כתבו את הטעם השני הזה?

והוא עונה על כך, ולענ"ד דרבינו המחבר שלא הביא טעם זה, הוא מפני שאין מנהגינו ליתן מחצית השקל, כדלקמן בז"ר סימן תרצ"ד סק"ב. ועיין לקמן בסמוך סמך למנהגינו.

לא מובן למה הוא צריך טעם למנהגינו, כאילו שיש בו איזה דוחק. הרי פשוט וברור שעניין מחצית השקל מדינא אינו אלא בזמן שביהמ"ק קיים. הוא מובן מעצמו.

נמשיך לקרוא יתר דבריו, ומ"ש במסכת סופרים לפיכך הקדים ואמר למשה שיהיו שקלי ישראל קודמין לשקלי המן, אין הכוונה למנהג זה שהוא זכר למחצית השקל, אלא קאי על עיקר מצות מחצית השקל שהיתה בזמן ביהמ"ק, שהקדים הקב"ה לתת לישראל מצוה זו, כדי שבזכותה ינצלו ישראל בזמן מרדכי ואסתר מגזירת המן. ולפ"ז אין כאן שני טעמים לקריאת פרשת שקלים, והבן. שו"ר במחזור ויטרי [סימן תקכ"ז] שכתב כדברינו וז"ל, ובאחד באדר משמיעין על השקלים. ולמה באחד באדר וכו', וצריכין כל ישראל לתת שקליהם לפני פרשת זכור עכ"ל. וכ"כ בשבלי הלקט [עניין פורים סימן קצ"ג] וז"ל, תנן התם באחד באדר משמיעין על השקלים וכו', לפיכך מקדימין וקורין בפרשת שקלים. וזה ששנינו, ר"ח [אדר] שחל להיות בשבת, קורין בפרשת שקלים עכ"ל. הרי מפורש כדברינו. מיהו מהרי"ץ בע"ח [דף ק"צ ע"א] הביא את שני הטעמים, ולא נחת לדברינו. שו"ר שבת שובותיו פעולת צדיק [ח"ב סוסי צ"ז] העלה רק את הטעם הראשון וכו'.

ברצוני לומר, לגבי מה שהוא כותב על מהרי"ץ זיע"א, שהוא לא נחת לדברינו, חושבני שמהרי"ץ אכן לא היה צריך בכלל 'לנחות' לזה. נראה לי, כי ישנה כאן בכלל כוונה אחרת. והיא כפי שהסברנו בשיעור [מוצש"ק משפטים

אבל לגבי מחצית השקל, לא שמעתי מי שעושה כן.

אולי בזמנו היה. אבל ישנם דברים נוספים בשת"ז, שאינני יודע כיצד אפשר לתרצם, כגון לגבי מה שהוא כותב בסימן מ"ז ס"ק י"ח, שהנשים חייבות בקריאת פרשת הקרבנות. איך אפשר לומר שהנשים חייבות לקרוא פרשת הקרבנות? בתימן לא היתה כמעט אשה שיודעת לקרוא ולכתוב, א"כ איך אפשר להגיד זאת? בשלמא ברכות וכדו', אבל פרשת הקרבנות? אפילו קרית שמע הנשים לא ידעו. ועוד לבוא ולהגיד שהן 'חייבות'?

ראיתי מובא בספר זית רענן [דף ר"נ], דברי חכם אחד שרצה לתרץ, כי השת"ז כתב זאת בכדי שיזדרזו לתת מעות פורים ומעות לצדקה יע"ש. אך הדבר אינו מתקבל על הדעת.

בכל אופן, דיברנו לגבי דברי מהרי"ץ זיע"א בעניין טעם ארבע הפרשיות, שקלים זכור פרה החודש. לפנינו בשבוע הבא, פרשת פרה.

פרשת פרה היינו פרה אדומה, והחודש, הוא עניין קרבן פסח. ואמרנו כי זה על שם מה שהיה בזמן בית המקדש, ובעוה"ר אנחנו רק בגדר זוגשלמה פרים שפתינו, קוראים זאת. והעניין הוא שצריכים להתבונן בכך, כדי שנזכה לקיים זאת להלכה ולמעשה, לא רק בתורת קריאה בעלמא.

שם בזית רענן [דף קכ"ו] מובא כך, והארחות חיים [ארבע פרשיות] והכל בו [סימן מ"ז] ומהרי"ץ בעץ חיים [שם] והמטה משה [סימן תתקצ"ז], אחר שכתבו טעם זה לזמן קריאת פרשת שקלים, כתבו עוד טעם אחר בשם מסכת סופרים [פכ"א אות ד'] וז"ל, ולמה באחד באדר, שהיה צפוי וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שהיה המן הרשע עתיד לשקול וכו'. הוא כותב כך, גם בשם מהרי"ץ זיע"א.

לא כלכך מדוייק מה שהוא כותב, שמהרי"ץ הביא זאת בשם מסכת סופרים, כי מהרי"ץ לא הביא כאן את מסכת סופרים, אלא הזכיר את הכל"בו. אכן הכל"בו עצמו הביא את מס"ס.

התשפ"א. אכן מהרי"ץ הביא שני טעמים, למרות שזה נראה לכאורה טעם אחד, אבל בעצם ישנו שורש אחד לשני הטעמים. כי באחד באדר משמעין על השקלים, בכדי שהכל יהיה גבוי מראש חודש לפני כן, והטעם השני להקדים שקליהם לשקליו, הכל מדובר על אותן השקלים. אבל מ"מ נפקא מינה, החידוש של הטעם השני הוא, שזה בא להסביר את הקריאה. הדבר בא להגיד, כי הקריאה הזאת אינה כמו פרשת פרה והחודש, שאלו דברים שאינם בזמנינו. אלא, כפי שפרשת זכור קשורה לפורים, 'נזכרים ונעשים' – זכור את אשר עשה לך עמלק, המן היה מזרע עמלק, אותו הדבר לפי הטעם השני לגבי שקלים, גם השקלים קשורים לכך. פרשת שקלים אינה כמו פרשת פרה והחודש, שהיו רק בזמן שהיה בית המקדש, אלא גם בשקלים ישנו קשר לזמנינו. זהו החידוש שבטעם השני. לפי הטעם הראשון, לא מקשרים זאת בכלל להמן, אלא שבזמן בית המקדש היו מביאים בר"ח שקלים, בסדר. ומה הטעם? אין טעם. זו גזירת הכתוב. אבל לפי הטעם השני, זה מסביר את הקריאה.

יתירה מכך, אני אומר זאת בתורת חידוש בדרך אגב, שבעצם רצו להגיד דבר נוסף. הרי כל הפרשיות האחרות, הן רחוקות. אבל פרשת שקלים, הנה כעת השבת קראנו זאת. א"כ למה צריכים לקרוא זאת בהתחלת חודש אדר? הרי פרשת כי תשא יוצאת ממילא בחודש אדר, ובלאו הכי נקרא על השקלים? גם על השאלה הזאת, הם רצו לתרץ. נכון שאנחנו נקרא זאת, אבל זה יהיה אחרי הזמן, אנחנו רוצים שזה יהיה בר"ח, כי עניין המצוה הוא בתחילת החודש, לכן הגם שנזכיר את עניין השקלים מאוחר יותר, אבל יש לנו עניין להזכיר זאת לפני כן, ובפרט שזה קשור לעניין פורים.

א"כ בודאי שמהרי"ץ צודק בכך שהביא זאת בתורת שני טעמים, וכן כל אותם המפרשים, כגון הכל"ב ועוד, שעשו מכך שני טעמים, כי בטעם השני ישנו חידוש.

וידדי הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א הוסיף כאן, מה שאמר כת"ר בשיעור שקוראים שקלים אף שעתידים לקרוא בקרוב כי תשא, כדי להקדים, אם כן היה להם לחז"ל לסדר את הפרשיות באופן שתהיה כי תשא לפני פורים, וכמו שמצינו בכמה פרשיות, כגון נצבים. ואולי שאני הכא שאינה פרשה שלימה. ויש לעיין בטעמים שם, אולי יובן כאן. או שמפני שקריאת שקלים היא בספר שני, וגם שלא כסדר הפרשיות, ניכר העניין יותר, עכ"ל יצ"ו. לדברי הזית רענן, השת"ז לא הביא זאת בגלל שאין מנהגינו לתת מחצית השקל, בזמן שבדיק ההיפך. דוקא השת"ז הוא שהזכיר את מחצית השקל. אם כי אף את"ל דאולי אפשר לפרש אותו אחרת בדוחק, אבל סוף סוף המדובר הוא על מנהג האשכנזים, שאינו נהוג אצלנו. כמו"כ תמוה לבוא ולהגיד שדוקא מהרי"ץ יכתוב דבר שקשור לזכור למחצית השקל, שאין בדבריו לכך שום רמז. גם מי שיעיין במחזור ויטרי ובשבלי הלקט – מה שהוא מביא – יראה כי הם לא התכוונו לכך. אף הם בעצמם לא התכוונו למנהג של זכור למחצית השקל, אלא הם מדברים על השקלים שהיו בזמן בית המקדש, וכל החידוש הוא רק להסביר את הקשר של זה אל הקריאה. זה הכל. לא פחות ולא יותר.

כבר דיברתי על עיקר הנושא הזה באריכות בשיעור מוצש"ק משפטים, ולא סיימתי עניין זה. כעת רק השלמתי והוספתי זאת, בכדי שהדברים יהיו יותר ברורים.

צריך לעשות נפילת פנים ביום ראשון הזה (פורים משולש) בערי הפרוות, ותשובה לשואל מדוע כתב מרן שליט"א דין זה בשע"ה ב'סוגריים', וכן לגבי כל כי האי גוונא.

מחר בבוקר, יש לנו נפילת אפים. חוץ מעיקו"ת ירושלם ת"ו, שם לא נופלים על פניהם. כתבתי על כך בשלחן ערוך המקוצר [הלכות פורים סי' קכ"ג סעיף י"א] במפורש בזה"ל, כשחל ט"ו בשבת, מתחלקות מצוות פורים לשלושה ימים (ועל כן קוראים אותו בשם פורים משולש).

שערי יצחק – השיעור השבועי

אז בדרך אגב אני כותב, מה בערי הפרזות. ובכדי שלא יבלבל את הקורא בהבנה, אני שם זאת בסוגריים, להבין שאתה יכול לקרוא גם בלי זה. ההמשך שאחרי הסגריים, קשור למ"ש לפני הסוגריים. בכדי שלא יפריע לרצף של דברים. [הערת העורך: וכפי הסוגריים השניים המופיעים בסוף הסעיף].

ולגופו של עניין, מה שאנחנו נופלים על פנינו ביום הזה, זהו דבר פשוט, וכך המנהג פשוט אצלינו. לא מצאנו דבר כזאת בש"ע. אם כי ישנם כאלה החושבים אחרת.

למשל, בספר הליכות שלמה [על מועדי השנה, פורים המשולש, עמ' שנ"ט] להגרשו"א כתוב, נהוג שלא לומר תחנון בט"ז באדר בפורים המשולש אף בערי הפרזים. הוא כותב שכך נהוג, שגם הפרזים לא אומרים. והוא מסביר [בהערה ח"ו], דכיון דדיחוי זה של המשתה מט"ו לט"ז הוא ילפותא מקרא ד'לעשות אותם', ברור הדבר דכך היתה התקנה מתחילה, ולכן מסתבר דדינו כפורים ממש.

גם אפשר, דכיון דבקרא ד'ולא יעבור' ג"כ כתיב 'עושים את שני הימים', מסתבר דשיתסר של פורים המשולש, דינו לענין אבילות ממש כמו פורים, והוא יום משתה ושמחה.

דבר זה לפי שיטתם, שאינם נוהגים אבילות בפורים.

אף בספר פסקי תשובות [בסימן תרצ"ג סעיף ז'] כתב כך, לא ממש, כי לא כתב שכך "נהוג", אלא שכך "נכון לנהוג" וז"ל, כשחל ט"ו אדר בשב"ק אין אומרים תחנון ו'למנצח' בירושלם ביום א' ט"ז אדר לכו"ע, משום שהוא יום משתה ושמחה. ונכון לנהוג, שבכל ערי ארץ ישראל לא יאמרו תחנון ולמנצח ביום א'. חדא, מפני כבודה של ירושלם. כיון שבירושלם ישנה שמחה ביום הזה, צריכים לתת כבוד לעיר קדשנו ותפארתנו. ועוד, שרבות הערים בא"י שהן בכלל ערי הספיקות אם היו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון [ע' סי' תרפ"ח אות ז'], ובהם מדינא אין לומר תחנון. ישנם הרבה מקומות,

קריאת המגילה ביום ששי, וכן מתנות לאביונים, ואין נופלים בו על פניהם וכו'.

סעודת פורים, עושים ביום ראשון, וכן משלוח מנות, ואין נופלים על פניהם (אבל בערי הפרזות, נופלים על פניהם ביום זה). ומותרים הם בעשיית מלאכה, הן ביום ששי הן ביום ראשון (אבל בערי הפרזות, אסורים במלאכה ביום ששי, כדלעיל סעיף ח').

הרי בעיר ירושלם, נוהגים אצלם להלכה ולמעשה לעשות את סעודת פורים ביום ראשון, וכן משלוח מנות, לכן אינם נופלים על פניהם. אבל בערי הפרזות, נופלים על פניהם ביום זה.

שאל אותי ידידנו הרה"ג אבינועם שמואל יהב שליט"א, למה שמתי זאת ב'סוגריים'? כביכול נראה, שהדבר אינו כ"כ פשוט. כביכול זהו חידוש, או שהדבר אינו כ"כ ברור. ואיך הוא מנהגינו.

רבים שואלים אותי את השאלה הזאת, לגבי דברים רבים שאני כותב בשע"ה ב'סוגריים', חושבים שישנה לכך משמעות, כביכול זהו דבר שאינו ברור, שיש בכך ספק, שהדבר אינו עיקרי. וכדומה.

הרעיון הזה נובע משלחן ערוך הגר"ז, [אגב יש להעיר לעניין השם שלחן ערוך "הרב", שכינוי זה ניתן לו ע"י חסידי הבעש"ט ההולכים בעיקבותיו, ולא שייך לדידן], כי כאשר הוא שם דברים בסוגריים, אלו עניינים שהיה מסופק בהם. כך עדות אחיו, כמדומני שדיברתי על כך בזמנו [שיעור מוצש"ק וירא התשע"ג], ובכל אופן כתבתי על כך בספרים. אבל הדבר אינו מקובל בספרים האחרים, וגם אצלי בשום מקום אין כל משמעות לסוגריים. זה לא פחות ממה שכתוב מחוץ לסוגריים.

בדרך כלל כאשר אני שם דברים בסוגריים, זה יכול להיות מסיבות צדדיות. כגון בגלל שברצוני לציין איזה מקור, הנוגע רק לסוגריים. בכדי לציין את מקור הפרט הזה, אני סוגר אותו בכדי שיהיה מובן. ובדרך כלל, זה בכדי שלא יפריע לרציפות הסעיף. דהיינו, זאת כמו הערה צדדית. הרי הסעיף מדבר, מה עושים בירושלם.

שישנו ספק האם הם מוקפות חומה מימות יהושע, או שלא.

המקור שלו [מובא בהערה 19], פורים המשולש – דבליצקי [פ"ז סעי' א'], הכוונה להרה"ג שריה דבליצקי, ושכ"ה בס' לקט הקמח החדש סי' קל"א. ונראה דגם בחוץ לארץ אף לאלו הנוהגין בכל שנה לומר תחנון בשיתסר ושיבסר, יש לצדד שבשנה כזו לא יאמרו תחנון בט"ז וכו'.

בספר פורים משולש [פרק ז'] להרב דבליצקי הנז"ל, רואים שהוא היה נבוך בעניין זה.

בהתחלה [סעיף א', דף קכ"ז] הוא כותב, יום הראשון ט"ז באדר, כשחל פורים דמוקפין בשבת, הרי בערי הפרזות הוא כיום חול גמור, ואין נוהג בו שום דבר מדיני הפורים או מדיני שושן פורים, ומותר להספיד בו ולהתענות וכו'. ובהמשך הוא אומר [בדף קכ"ח], כמו כן אומרים בו תחנון ולמנצח. והנהגה שלא לומר בו, מנהגו מנהג. דהיינו, זה לא שגיאה. הדבר בריתוקף.

ב'מקורות והערות' [אות א'], האריך על כך וכתב בזה"ל, לפי מה דקיי"ל דאין אבילות בט"ז גם בערי הפרזות – לשיטתם הוא כותב זאת, שלא לנהוג אבילות בפרהסיא, כי בירושלם אין אבילות – וכל זה לא השמיעונו הפוסקים רו"א – ראשונים ואחרונים – ולא הראונו את כל אלה. ומדשתקו רבנן ש"מ דאין שלא יהיה דינו של יום זה בירושלם, עכ"פ לעניין לאסור של זה בזה בפרזות, עד כדי כך לא אמרינן. והדבר מבואר ג"כ במהרלב"ח [סי' ל"ב], דס"ל שם בפשיטות גמורה דאם היו מחוייבים בני ירושלם לעשות הסעודה בט"ז, אפילו הכי בני הפרזים מותרים בו בהספד ותענית.

כידוע, לשיטת מהרלב"ח, אין פורים משולש. לדעת מהרלב"ח, סעודת פורים ומשלוח מנות הם צריכים להיות בשבת.

וזהו גופא אחד מן הטעמים שבסיבתן ס"ל למהרלב"ח דהסעודה היא בשבת, וכדכתב,

דאין יעשו בני ט"ז הסעודה, ביום שיכולים להתענות בו בני י"ד וכו'.

לאחר מכן [ב'מקורות והערות', אות ה'] הוא כותב לגבי תחנון ולמנצח, ולענ"ד אין אומרים אז תחנון גם בפרזים, כיון דקיי"ל לאסור את של זה בזה וכו', הוא מאריך בכך. ולכן יש גם לומר תחנון ולמנצח, כיון דהפוסקים לא הזכירו שלא לומר. אך למעשה, יש להחליט שלא לומר.

הוא הופך את דבריו משורה לשורה. בהתחלה הוא אומר כי הפוסקים לא הזכירו שלא לומר, א"כ שמע מינה שצריך לומר. ולאחר מכן תכף הוא כותב, כי למעשה לא לומר. וכן פסק גם הגרשז"א זצ"ל.

לאחר מכן [בפרק ט', עמ' קנ"ט, ב'מקורות והערות', אות א'] הוא כותב כך, בענין תחנון בערי הספיקות ביום א' שכתבתי לא לאמר, כ"כ גם בגליון פורים משולש זכרון בנימין סעי' ה' שאין לומר. ובשנת תשל"ד חקרתי איך נהגו בזה, וכתבו לי דבצפת וטבריה ועכו לא אמרו בין אשכנזים ובין ספרדים, ועיין לקמן, וכן נהגתי בבני ברק בשנת תשי"ד, וכן בתשל"ד ותשל"ז במנין ותיקין שלנו בבני ברק, וכן בתשמ"א ובתשנ"ז ותשס"א. אמנם בביהכ"ס לדרמן שיכון חזון איש, נחלקו בתשל"ד המנהגים ממנין למנין, וכפי הוראות הגדולים שליט"א שם כל אחד במנין שלו. שדעת כמה היה לומר, ודעת כמה שלא לומר. ולדעתי פשוט דבערי הספיקות אין לומר. ולמעשה נראה כעת, דאין לומר בכל ארץ ישראל, מפני כבודה של ירושלם, וכמו שהארכנו לעיל בפרק ז' במו"ה ה' וי, ודלא כמו שכתבנו שם בפנים בסעיף א' לומר כן, ומכיון שבערי הספיקות אין אומרים כנ"ל וגם כל קהילות החסידים שהם היום רוב בתי כנסת האשכנזים, גם כן ממילא אין אומרים בשום שנה בט"ז וכו'. הרי יש מחסידי הבעש"ט שאינם אומרים תחנון מ"א עד ט"ז, ואפילו בי"ז, בגלל שראוי לקרוא בהם את המגילה, כדתנן ריש מס' מגילה וכו', וכמובא בפסקי תשובות סי' תרפ"ח [דף תקמ"ג, אות י"ט]. אז הוא גם מצרף אותם.

עניין בדוקא כן לומר נפילת אפים, כי יוצא מכך נפקא מינה לדינא.

בשלחן ערוך המקוצר והלכות אבילות, סימן ק"פ סעיף י"ט] כתבתי בס"ד כך, כל הסדר הנזכר, ובכללו שבעת ההקפות וצידוק הדין, מנהגינו לעשות גם בימים שאין בהם נפילת פנים ואפילו בחול המועד. וגם כשקוברים בערב שבת וערב יו"ט אומרים הכל, וכן בלילה.

זולת ההספד, שאין מספידין בכל יום מהימים שאין בהם נפילת פנים (המפורטים לעיל בחלק אורדחיים סימן כ"א סעיף י"א) ולא רק שבמעמד ומושב, אלא גם נוסח המספדות שאומרים בשבעת ימי האבל אחרי המנחה (כדלקמן סימן קפ"ז סעיף ח'). גם בין השמשות שלהם. הרי מנהגינו שאומרים 'מספדות' בחרוזים בין מנחה לערבית, כגון אהובי וחמודי וכו' אהוב ירחמו וכו'. ובין מנחה לערבית בליל ר"ח, ובמוצאי ר"ח, אין אומרים.

אסכך, אם תאמר לגבי מחר, מה הבעיני? נוריד את נפילת פנים? יוצא שח"ו אתה גורם לשינוי נוסף, כי נפק"מ להספד, ח"ו שלא נצטרך, כי לפ"ז גם לא יגידו את ההספד. ומה עם כבוד הנפטר?

ממילא, כיון שיש לכך השלכה גם לגבי דברים אחרים, לכן חושבני אדרבה, שצריך להשאיר את העניין על מתכונתו, וכפי משמעות הפוסקים, כי לא נשמע דבר זה, כי לא דנו בכלל לגבי העניין הזה של נפילת פנים.

בקיצור, המסקנא היא כי צריכים לומר מחר נפילת אפים, גם בשחרית וגם במנחה.

שאלה מהקהל: האם ישנו עניין לשמוח מחר? תשובת מרן שליט"א: לא. תלמד טוב, פקודי יי' ישרים משמחי לב ותהלים ייט, טז. זהו מה שצריך. אין עניין לעשות איזה דבר מסויים ביום זה, שהרי גם הסעודה אצלם זהו דבר המסופק. לפי מהרלב"ח וסיעתו, מחר לא צריך לעשות כלום אפילו בירושלם.

והוא מסיים, לכן יש להחליט, שלא לאמר בכל ערי ארץ ישראל.

אבל למעשה, זה רק אצלם נדון. האשכנזים. אצלנו לא שמענו ולא ראינו את כל הדברים הללו, ואת המנהג הזה. הדברים בלתי מבוססים. ישנה הלכה, שבט"ו וט"ז לא נופלים, ותו לא. ומה שבירושלם עושים, אינו קשור אלינו. לגבי ערי הספיקות, אין הכי נמי. היכן שישנו ספק, הם עושים ט"ו וט"ז, וקוראים את המגילה בשניהם. וכשחל בשבת, עושים ביום ראשון סעודה. שלא יכלו. אבל לגבי המקומות שלא מתייחסים אליהם כספק, ולא עושים שום דבר בט"ז, אז בודאי שצריך לומר נפילת אפים, כפי סתימת הפוסקים.

ברם חושבני, כי צריך להיות נימוק יותר מכך. חוץ ממה שבני הרב שאול הי"ו אמר לי, שראה כי כתב הרב דינר, כי גם החזו"א הורה כן לומר נפילת אפים. ראיתי גם בלוח עתים לבניה, של הרב דוד סופר, שכתב בזה"ל, המוקפים והמסופקים, אין אומרים תחנון ולמנצת. (תחנון אצלם, היינו מה שנקרא נפילת פנים). והסכימו הרבה אחרונים שהפרזים אומרים. עד כאן.

כמרבך במשנ"ב הוצאת דרשו, במהדור החדשה [מספר 46], כתבו כי אף שהגרשז"א כתב שאין נוהגים לו' תחנון בפרזות בט"ז אדר כשחל ט"ו בשבת, מ"מ הגר"מ פיינשטיין נהג לומר, כמובא בס' שמועות משה [סי' תרצ"ג ס"ג], וכן משמע מכף החיים ומהרי"י אלגזי יעו"ש.

זהו הנכון והעיקר להלכה ולמעשה, אבל ברצוני להוסיף עוד נקודה.

כי הם עושים כל מיני שיקולים, כגון מה שהוא גם טוען כי נפילת אפים זה רשות, הרי פעמים רבות אנחנו דוחים נפילת אפים כיון שזה רשות, כידוע מן הטור [סימן קל"א] בשם רב נטרונאי גאון. הדבר אכן נכון, נפילת אפים זה לא דבר שצריך לעמוד עליו, דוחים זאת בקלות מכל מיני סיבות. גם ברמב"ם זה מדוייק, שהדבר אינו חובה. אבל בכל זאת אני חושב, כי ישנו

התייחסות למ"ש בעלון 'בית מרן', לגבי ברכת נטילת ידים על דבר שטיבולו במשקה, ועל מה שכתב לגבי מנהג התימנים בזה, ובגנות הכותרת 'אחי בני תימן' המופיעה שם, והתייחסות לדבריו בעניין איגרת תימן והתימנים.

נסיים במה שנוגע לליל הסדר, בעניין דבר שטיבולו במשקה. לא הספקתי לומר עוד כמה דברים שרציתי להגיד, אבל עדיף שהדברים יהיו מושלמים מאשר חצאי דברים.

הראו לי, כי בעלון בית מרן [עלון 282, וארא תשפ"א] הביא [הרב יצחק יוסף] בעניין נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה בזה"ל, תפוח עץ ששטף אותו במים ויש עליו רסיסי מים שעלו מן הרחצה, צריך ליטול ידים כשהוא אוכל אותו, כי "טיבולו" לאו דוקא, אלא כל שהוא רטוב במים וכו'. הוא מביא שם את חילוקי הדעות שבין הפוסקים, ומרן השלחן ערוך [סי' קנ"ח סעיף ד', וסימן תע"ג סעיף ו] פסק ליטול בלי ברכה וכו'.

לאחר מכן [תחת הכותרת 'המנהג לא לברך'] הוא מביא כך, הגאון מוילנא [סי' קנ"ח ס"ד] פסק לברך על נטילה של טיבולו במשקה, וכן נוהגים חלק מתלמידי ההולכים על פי פסיקותיו. וכן כתב בשו"ת פעולת צדיק [ח"ב סימן נ"ט] – לאחד מחכמי התימנים רבי יחיא צאלח [הערת העורך: כוונתו לגאון רבני תימן ותפארתם] – שהם סומכים על הרמב"ם, לברך על נטילה לדבר שטיבולו במשקה.

אבל אנחנו – הספרדים – לא נוהגים כן, וכבר בספר כנסת הגדולה [בשיירי סימן קנ"ח הגב"י אות ג'] – למרן החבי"ב שהיה לפני כ-350 שנה – כתב, שמנהג העולם ליטול ידים ולא לברך וכו'.

אחר כך ישנה כותרת, 'אחי בני תימן', תחתיה כתוב כך, גם התימנים צריכים לנהוג כך, וליטול ידים על דבר שטיבולו במשקה בלי ברכה. אם כי הפעולת צדיק העיד שמנהגם ליטול ידים בברכה, והיה גדול בתורה מגדולי רבני תימן, אבל הוא מדבר על המנהג בתימן, ששם עשו הכל כדברי הרמב"ם, כי בזמנו – לפני כ-900 שנה – היה להם אחד שהגיע לידי

גאווה והכריז שהוא המשיח, והרבה התפתו ללכת אחריו, ונפגעו באמונה. אבל כשאתה רואה אדם שעוקר הלכות, ועושה נגד השלחן ערוך והפוסקים, תזרוק אותו. והרמב"ם היה מחזק את בני תימן, וכתב להם לא לשמוע בקולו, כי הוא משיח שקר, וכמפורסם באגרתו אגרת תימן. והם נדבקו מאוד ברמב"ם, [נראה שבזמן קדמון הם לא דבקו בו יותר משאר קהילות המזרח, לאפוקי ספרד שקיבלו אחר כך גם את הרא"ש כידוע. אך לא כך משמע מדברי הרמב"ן דלקמן. איתמר], עד כדי כך שהיו אומרים בקדיש "בחייכון וביומיכון ובחיי מרנא ורבנא רבי משה בן מיימון". אולם כאשר באו לארץ, צריכים לנהוג כדעת מרן השלחן ערוך, כיון שאין דעתם לחזור, וכ"כ מרן בשו"ת אבקת רוכל [סימן רי"ב] שהבאים לארץ ישראל ינהגו כמנהג המקום, מדין קמא קמא בטיל. וכך מרן זצ"ל [הרב עובדיה יוסף] תמיד היה פוסק לתימנים, שיעשו בכל ההלכות כדעת מרן השלחן ערוך. ובפרט בהלכה זו שיש חשש ברכה לבטלה.

הוא הביא, רק את מ"ש מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק, אבל חבל שהוא לא ראה את דברי מהרי"ץ בהגדה של פסח. אכן מהרי"ץ בשו"ת פעו"צ [סימן נ"ט] כתב שם בעניין, נטל ידיו לדבר שטיבולו במשקה, אם עולה לו לפת, ומי שעשה צרכיו ובא לסעוד.

דרך אגב, בעלון הנו"ל הזכיר 'תפוח שרחצו אותו', אבל לגבי דבר זה אנחנו סוברים שזה לא נחשב 'דבר שטיבולו במשקה' [עייין שע"ה ח"א סימן כ"ז] – הלכות נטילת ידים לסעודה, ולדבר שטיבולו במשקה, סעיף כ"ז. מעיקר הדין, מה שאנחנו נוהגים לברך על דבר שטיבולו במשקה, זהו על דבר שממש מטבלים אותו במשקה. דהיינו, אם יש בכוס מיץ או מים, אני בכוונה לא אומר תה [או קפה] כיון שזה מבושל, אלא למשל אם האדם מטבל בסקויט בתוך המשקה, זהו הנקרא דבר שטיבולו במשקה. זהו כפי שבליל הסדר, מטבלים בחרוסת, והיא נחשבת משקה מכיון שמדללים אותה סמוך לטיבול עם יין. על כך מברכים, כאשר ישנו

בשו"ת פעולת צדיק, מהרי"ץ קיצר, אבל בעץ חיים על הגדה של פסח, מהרי"ץ מאריך לגבי הנושא הזה, לפני הכרפס. הרי נוטלים ידים, לפני הכרפס.

כפי שאתם יודעים, בדרך כלל בעדות האחרות נפוץ הנוסח 'קדש ורחץ כרפס יחץ', אבל אנחנו שינינו זאת, 'קדש ונטול, כרפס טבול', כי אצלינו התימנים היחץ לא נעשה כאן, אלא לפני כן [עיין שיעור מוצש"ק ויקרא התשע"ח]. זהו כרפס טבול, דהיינו מטבלים אותו.

מהרי"ץ באגדתא דפסחא כותב כך, יטול ידיו כראוי. כן כתבו האחרונים, שצריך לדקדק בנטילה לדבר שטיבולו במשקה, כנטילה לפת וכו'. וכיון שחייב ליטול, צריך לברך על כל פנים.

ואף על פי שקצת פוסקים סבירא להו דאין לברך, וחשש רבינו הב"י לסברתם בסימן קנ"ח שלא לברך, מכל מקום אנן נהיגינן לברך על נטילה זו כסברת הרמב"ם, וכן הוא בכל התפאלי"ל. והרב בעל מטה יוסף [ח"ב דף י" ע"ג] זכר סברת האומרים לברך על הנטילה, הלא המה הרי"ף והרמב"ם – כאן מהרי"ץ כבר כותב, כי גם הרי"ף סובר כך, א"כ אלו שלושת עמודי ההוראה – והרשב"א והרמב"ן והרא"ש ורב שמעיה ורש"י והגאונים והרא"ה והר"ן ורבינו יונה והמרדכי ורבותיו ורי"ז והטור ושכלי הלקט ורוקח והאגודה והרשב"ץ ורש"ל וכל בו ואבודרהם ורדב"ז [ור"ץ] וכו' ע"ש, וספר החינוך פרשת בא סימן כ"א. רשימה ארוכה, לא נביא את כולם.

הרי לך רוב מנין ורוב בנין, סבירא להו כמנהגינו. ואף על פי שרבינו ב"י חש מספק שלא לברך, כבר השיב הרדב"ז בסימן רצ"ג, דצריך שיהיה המחלוקת מהפוסקים הידועים אצלינו, שאנו סומכים עליהם בכל שאר הדברים. ובכאן אף על פי שיש חולק, יש טעם לברך, כיון שהנטילה היא הכרח וחיוב וכו' עש"ב.

וגם על מר"ן הב"י יש לתמוה, שבסוף סימן ט' פסק כדעת הרמב"ם והרי"ף והרא"ש לברך

משקה, אבל לא משקה שבא על האוכל. משקה הבא לאוכל, כאוכל דמי. פרי רחוק, מעיקר הדין אנחנו סוברים שבכלל לא צריכים ליטול ידים. ואם מישוהו נוטל ידים, לחשוש לאלו הסוברים שכן, בכל אופן שלא יברך, כי בעצם בכלל לא צריך ליטול ידים על זאת.

ולעניין טיבולו במשקה מבושל, העיר כאן ידידנו הרה"ג אח"כ שליט"א, כי מהרח"כ נהג ליטול בברכה גם כשטיבל בסקויטים בקפה. עוד יש להעיר, שהיין או מיץ ענבים שמוסיפים לחרוסת כדי שייחשב טיבולו במשקה, בזמנינו בדרך כלל הם מפוסטרים, האם אין להם דין מבושלים לעניין זה, עכ"ל יצ"ו.

על עניין מפוסטר, עמדתי כבר בס"ד בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר [סימן צ' אות ה']. ולגבי העניין הראשון, ההערה נכונה קצת, וכיו"ב העיר ידידנו הרה"ג נתנאל אלשיך הלוי שליט"א על אביו מה"ר יחיא זצ"ל שבירך ענט"י אף על טיבולו במשקה חם, כגון תה. ורשום אצלי לשוב ולשבת על מדוכה זו, ולכן סתמתי הדברים בשיעור. יב"ן.]

מהרי"ץ מדבר שם [בשו"ת פעו"צ] לגבי הלכה חשובה, כי אם האדם נטל ידים לדבר שטיבולו במשקה, זה עולה לו גם לפת, כיון שהנטילה לדבר שטיבולו במשקה היא נטילה כדת וכדין, עם כוונה של קדושה. זה לא שסתם רחצת את הידים בשביל הנקיון, אלא נטלת ידים כדת וכדין, בין אם בירכת ובין אם לא בירכת, ק"ו אם בירכת, אבל כאשר נטלת ידים כדת וכדין, אם לאחר מכך אתה אוכל פת, הנטילה הזאת עולה לו, כיון שהנטילה היתה לשם קדושה.

הרב יצחק יוסף לא ראה את דברי מהרי"ץ בהגדה של פסח 'עץ חיים'. אם הוא היה מעיין במהרי"ץ בהגדש"פ, היה רואה כי ההיפך, מהרי"ץ מביא תמיהה על פסק מרן השלחן ערוך. למה מרן פסק לא לברך, הרי לפי כללי הפסק, היה כן צריך לברך? הרי שנים מתוך שלושת עמודי ההוראה, הרמב"ם והרא"ש, סוברים שכן לברך. ויכול להיות שגם הרי"ף סובר כך, וכדלקמן.

בטלית של פשתן ולא חשש לסברת החולקים, וכן בסימן תקפ"ב לענין מלך אוהב צדקה ומשפט לחזור כהסכמת הרי"ף והרמב"ם, וזה מורה כדעת הרדב"ז. ועיין מה שכתבתי לעיל בענין ברכת ד' כוסות, ודו"ק.

בקיצור, מרן הוא פלא, מדוע הוא פסק שלא לברך.

נו, אז מה הוא [הרב יצחק יוסף] רוצה? שאנחנו נעשה דברים תמוהים? הרי ההיפך, שיטת מרן – מה שהספרדים נוהגים שלא לברך – זהו הדבר התמוה. מרן הב"י עצמו לא בא מכוח מנהג, בזמנו לא היה מנהג. כנראה רק אחרי שהוא פסק, נהיה אצלם המנהג הזה לא לברך. אבל אנחנו התימנים, נוהגים כדת וכדין, ואין עלינו שום תמיהות, למה הוא רוצה להכניס אותנו למערבולת הזאת? שנהיה שיטה תמוהה?

והרי הגר"א – שהוא אשכנזי – פסק לברך, אפילו שאבותיו לא נהגו, ק"ו אנחנו שאבותינו ואבות אבותינו מעולם בירכו. צריך לבדוק אולי גם החזו"א הלך בזה בעיקבות הגר"א, כדרכו.

ולגבי קושיית מהרי"ץ על מרן שפסק שלא לברך על נטילה לדבר שטיבולו במשקה, הנה מדציין מהרי"ץ בסוף, למה שכתב בהקדמה לעניין ארבעה כוסות וסיים ודוק, אולי יש להבין שנתכוון לומר כי גם כאן יש לתרץ שפסק מרן כך מכח המנהג כמו שם. איתמר. אבל בבית יוסף יש הוכחה ששם היה אצלם מנהג וכאן לא, כאשר יראה המעיין.]

ברצוני להסביר, עוד כמה דברים קטנים לגבי המובא בעלון שם.

דבר ראשון, הכותרת 'אחי בני תימן', דבר זה לא ראוי ולא רצוי, כידוע המקור של זה הוא מאנשים פסולים, מי שחיבר את השיר הזה הנפוץ לצערינו בציבור – אינני יודע, בשנים האחרונות לא שמעתי אותו – אבל מי שהפיץ את השיר הזה, אלו אנשים עם דעות רפורמיות, אנשים השונאים בני תורה בכלל. מה צריכים להביא זאת? דל מהכא. [עייין שיעור מוצש"ק ראה התשע"א, הובא בחוברת שירה כשרה עמ' 121].

וכפי שאמרנו מקודם, היה צריך להביא את מהרי"ץ בהגש"פ, כי שם מהרי"ץ תמה על העניין הזה. כעת, לגופו של עניין.

ישנם ספרדים, ועוד הרבה אנשים ורבנים חושבים כך, כביכול התימנים קיבלו את הוראות הרמב"ם, ולכן הם מתחילים לדון, האם בארץ ישראל יעשו כמוהו, כי אז בתימן היה הרמב"ם כמו מרא דאתרא, קיבלו הוראותיו, וכעת בא"י צריכים לקבל את הוראות מרן הש"ע.

ברצוני להסביר, וכבר הסברתי זאת פעמים רבות, וכעת אני רק מזכיר זאת. התימנים, לא קיבלו את הוראות הרמב"ם. אמנם רבים מבינים וחושבים כך, גם בעל אבן ספיר חשב כך, אבל רואים שהם לא מדייקים.

בעל אבן ספיר כותב בחדרי תימן ופרק ט"ו, דף נ"ג כך, עיקר לימודם הוא בספר הי"ד להרמב"ם ז"ל, ופוסקים דיניהם ומנהגיהם רק עפי"ד הרמב"ם ז"ל, ולא יסורו ממנו בין לקולא בין לחומרא.

ישנה כאן חצי אמת, במה שהוא כותב. אבל הדבר עצמו אינו נכון. אין דבר כזה. רק דרדעים, עושים הכל כמו הרמב"ם. [וגם הם לא הכל ממש, כגון שנזכר במבוא לפירוש חכם תימני קדמון על הרי"ף מסכת חולין]. אין דבר כזה, במשך מאות שנים ע"ג שנים, שלא יסורו ממנו. אפילו בדורות הראשונים, שקיבלו את הוראות הרמב"ם, ישנם הרבה דברים לגביהם היתה החלטה מוסכמת, למשל לגבי מה שדיברנו בעניין טוענת מאיס עלי, שלא קיבלו בזה את דעת הרמב"ם. וק"ו בדורות האחרונים, שישנם עשרות מנהגים שעושים לא כמו הרמב"ם [עייין פירוטם בקבצי דברי חפץ, חלק עשירי וחלק י"א]. אלא מאי, זאת הסתכלות שטחית. כאשר הוא ראה דברים שונים, חילוקים בין האשכנזים לבין התימנים, הוא ראה שמקור התימנים זה ברמב"ם, וחשב שהכל הם עושים כמו הרמב"ם. אבל עיקר הדבר אינו נכון. מה שהם חושבים, שהתימנים קיבלו את הוראות

שערי יצחק – השיעור השבועי

שמה רבא וכו', ובחיי – מזכירים את שמו של אותו גאון שבאותו הדור, שנזכה לביאת המשיח בימי גדול הדור. כך היה מקובל. הדבר מובא בהרבה ספרים. ישנם כאלה שאמרו עליהם כך בכל ימיו, וישנם כאלה רק ביום שהכתירו אותו. כך שזה לא משהו מיוחד.

אבל העיקר שברצוני לומר, כי מה שהתימנים כמו הרמב"ם, זה לא בגלל שהרמב"ם כתב כך, זה לא שהם שינו את הפסקים שלהם והלכו כמותו, אלא שהיו להם את המנהגים מדורי דורות, וברוב הדברים זאת היתה המסורת שלהם עצמם מימי קדם.

מי שאמר זאת, זהו מהרי"ץ זיע"א, וגם הר"א אלנדאף זצ"ל. בלי קשר ביניהם. הוא לא ראה מ"ש מהרי"ץ בזה.

הבאתי זאת במאמר 'משנת מהרי"ץ' [פורסם בהקדמה למשניות המנוקדות ע"י מהרי"ץ], מהרי"ץ במגילת תימן כתב כך, ויהי אחרי הדברים האלה וכו' הופיע אורו של מרנא ורבנא הרמב"ם ז"ל. וכאשר השלים ע"ה חיבור הי"ד ומשנה תורה, כתב הוא ספר היד בכתיבת יד, וגם פירוש המשנה בלשון ערבי, ושלח אותם ממצרים אל עיר צנע"א.

ויהי כאשר הגיעו, ויקראו בו ויראו [כי] כמוהו לא היה מן העולם, הלכות פסוקות בלשון צח וקצר, כולל כל התורה, המצוות הנהגות והבלתי נהוגות, ויבדקו בקונטריסיהם מחכמיהם, וראו כי הדבר באו בכיוון בקונטריסים אל מה שחיבר וזיקק הרמב"ם בספריו – אנחנו מתאימים, הולכים באותה השיטה, ובאותה הדרך – ויקבלוהו עליהם לרב ולשר ולקציין, לעשות כדבריו בכל עניניו, כמשה מפי הגבורה.

מובן, כי זה לא שעשו הנהגות חדשות עפ"י הרמב"ם, אלא שראו כי ברוב ככל הדברים אנחנו מתאימים. והרי הרבה דברים אחרים שהרמב"ם כתב, לא נהגו כמותו. אם זה בחידושים מיוחדים של הרמב"ם, או אם זה לא מתאים לגאונים, לא קיבלו את שיטת הרמב"ם.

הרמב"ם, זה לא נכון. התימנים נהגו כמו הרמב"ם, בגלל שהרמב"ם התאים למסורת שלהם. הארכת על כך בזמנו, בהילולת מהרי"ץ בשנת התשע"ד. הכל כבר מודפס ב'שערי יצחק', ולא צריך לחזור על הדברים.

לגבי עניין אותו משיח, כבר דיברנו בזמנו [שיעור מוצ"ק שמות התשפ"א] כי אין קשר, כביכול החזיקו טובה לרמב"ם. ראשית, כי בכלל התעורר ספק האם האיגרת הגיעה לידם. וגם אם לא הגיעה לידם, היו הרבה צרות בתימן עם הרבה משיחים בכל הדורות, בלי קשר לרמב"ם, גם אחריו, החזיקו מעמד גם בלעדיו. זאת לא הסיבה.

למשל הרמב"ן כותב באיגרת, שמענו ממגידי אמת שבכל ארצות מלכות תימן, קהילות רבות עוסקים בתורה ובמצוות לשמן, והיו מזכירים שם הרב בכל קדיש וקדיש, בחייכון וביומיון ובחיי דרבנא משה בן מיימון. אשר האיר עיניהם בתורה והעמידן בקרן אורה, לבטל מהן גזרות קשות וכבוד המס, כי היו כטיט חוצות מרמס. ומעליהם עול מלכות הרים, ויחלו מעט ממשא מלך ושרים וכו'. הרמב"ן כותב שם באיגרת לבעלי התוספות, שלא יחרימו את ספרי הרמב"ם, כי בתימן לא ישמעו לכך, ואז ח"ו תצא מכך בסוף רק מחלוקת, עם ישראל יהיה כשתי תורות. אין ספק שהם ייצאו נגד רבני צרפת, ובסה"כ רק תבער אש המחלוקת. הדברים שלכם לא יתקבלו. כך כותב הרמב"ן, בין הדברים שרצה לשכנע את בעלי התוספות, שלא ייצאו בתוקף כזה גדול, לעשות שמתא על ספרי הרמב"ם שאסור ללמוד אותם. לכן הוא כותב להם, כי קהילות תימן בודאי לא יקבלו את דבריכם, ובסופו של דבר יצא מכך רק נזקים.

נכון שכך היו אומרים בקדיש. אבל צריכים לדעת, כי זה לא רק לגבי הרמב"ם, זה אינו דבר שהתימנים עשו במיוחד לרמב"ם, אלא כמובא בסדר הדורות ובהרבה ספרים, כי גם בזמן הגאונים הם היו מזכירים בקדיש את שמו של אותו גאון. דהיינו, אומרים יתגדל ויתקדש

ושם [באות י"א] הבאתי גם ר"א אלנראף שכתב כך, והוא מרחיב יותר בזה"ל, קבלת אבותינו נוחי נפש, שלהיות שראו דברי רבינו הרמב"ם ז"ל בס' היד החזקה ושאר ספריו, שהם מתאימים ומסכימים לסדרי סידורי תפילותיהם ופסקי דינים. כאן כתוב יסוד נוסף, לגבי נוסח התפילות. ישנם החושבים, כי לקחנו את הנוסח מהרמב"ם, אבל לפי מה שכתוב כאן, הנוסח היה גם מלפני הרמב"ם, עכ"פ פחות או יותר אותם סדרים [עיינין שיעור מוצש"ק במדבר התשע"ז]. ושכל דבריו בלשון צחה ודרך קצרה – זאת אומרת, שהיתה גם מעלה מיוחדת בחיבורו – אז קיבלוהו עליהם לרב. והיו שולחים ספיקותיהם ושאלותיהם אליו למצרים, הקרובה לתימן דרך הים, והיה משיב להם.

יוצא, כי זה לא שמזמן הרמב"ם ואילך עשינו כהרמב"ם, ועכשיו אחרי הרמב"ם נעשה כמו מרן הש"ע. אנחנו לא קשורים לרמב"ם. הרמב"ם היה ספרדי, וגם מרן הב"י היה ספרדי, ואנחנו תימנים. ובעצם המסורת שלנו, היא עוד מלפני שהרמב"ם נולד, רק שהוא התאים לנו ברוב הדברים וממילא הלכנו והמשכנו לפי הדרך והשיטה שלו. כך שכל הטענה מיסודה איננה נכונה.

זאת חוץ מהדברים האחרים, כגון עניין קמא קמא בטיל', מה שמובא שם בעלון בית מרן בהמשך, שזה לא שייך כאשר המדובר בקהילות בפני עצמן, כי אז לא יתבטלו לקהילות אחרות. זהו נושא ידוע, שכבר דנו ודשו בכך רבים, ודחו את הראיות שהביאו משו"ת אבקת רובל, כי אין בכך שום ראייה.

לכן, קהילות תימן ב"ה עומדים על עמדם, וממשיכים את מסורת אבותיהם, חוץ מאלה 'הנחשלים' - הנחלשים, הנגררים אחרי אחרים מתוך חוסר ידיעה, מחמת שאין להם את הבסיס של מסורת אבותינו, המיוסדת על אדני פז. אלה שלא גדלו בקרב תלמידי חכמים, ובמשפחותיהם.

כפי שאמרנו, הדברים ברורים כשמש בצהרים.

תוספת דברים בעניין מבצע חלוקת "אגדתא דפסחא" עץ חיים ע"י מכון פעולת צדיק ב"ב.

ברצוני להזכיר כאן שוב את העניין של ההגדה של פסח עם פירוש עץ חיים למהרי"ץ זיע"א, [חשבתי שהרב ניר טיירי הי"ו יהיה כאן, בשביל לחלק את החוברות הללו. כנראה עקב ה'סגר', הוא לא יכל להגיע מאלעד לבניברק].

ההגדה של פסח של מהרי"ץ, מה שמצוי בספר התכלאל עץ חיים, הודפסה גם בחוברת נפרדת, בשילוב עם קרן 'מעשה נסים' לעילוי נשמת אבא מארי זצ"ל, שהוא אשר נטע בי מילדותי אהבת תורת גאון עוזנו מהרי"ץ זצוק"ל, דרכו ושיטתו. עשינו זאת ג"כ בכדי להוציא לאור את החוברות הללו ולחלקם חנם לכל מי שילמד זאת עד פסח. אולי גם אצלי, יכול להיות. בל"נ.

כפי שאמרנו בשיעור הקודם [ובעוד פעמים רבות], הדבר חשוב מאד, כי יש בכך תועלת לכל הצדדים. גם מבחינת עצם הלימוד, וגם מבחינת חיזוק המסורת, וגם לנצל את ימי בין הזמנים ע"י שלומדים מענייני דיומא, ובפרט אם הדברים חדשים. פירוש עץ חיים למהרי"ץ, ממש מאיר עיניים.

פגש אותי פעם איזה אברך, לאחר שעברו כמה שנים מאז שנבחן בבחרותו על אגדתא דפסחא עץ חיים, בעבר עשינו על כך מבחנים, והוא אמר לי, אני זוכר את הדברים עד היום. הלימוד הזה, נשאר בי, חרות בלבי, ונותן את אותותיו עד היום. חשוב מאד, שהצעירים יראו שהדברים מבוססים ומיוסדים.

מהרי"ץ בהגש"פ עשה דבר שלא נעשה לפניו. להתייחס לכל הטענות והספיקות וכו', ולהראות כי אדרבה, המנהגים שלנו הכי מבוססים ומיוסדים, הכי מוסמכים. אמנם יש לנו את 'רבינו משה', דהיינו הרמב"ם, אכן ההנהגה שלנו היא כמו הרמב"ם, אבל כפי שאמרנו, זה לא רק הרמב"ם. למשל, ההנהגה לברך על כל כוס וכוס, נכון שהדבר כתוב ברמב"ם, אבל בעצם כבר כל הגאונים אומרים כך.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ולגבי אבותינו בכל הדורות, זה לא שאבותינו ורבותינו נע"ג המשיכו את המסורת 'בעיניים עצומות', ההיפך, לפעמים היו צריכים להיאבק על כך. זה לא שהדברים נשארו כך, כביכול מה שהיה הוא שיהיה, הבן עושה מה שאביו עשה. לא. היו התנגדויות והתנגחויות, היו כאלה שניסו לשנות זאת, ויש ששינו בפועל, ובכל זאת גדולי התורה, ובראשם מהרי"ץ, החזיקו את המסורת הישנה. בפרט אחרי מהרי"ץ, התחזק העניין יותר, כי אז בדורותיהם היתה קצת 'רעידת אדמה', היו רצונות לשנות באותה התקופה, זזו קצת. אבל אחרי שמהרי"ץ סלל את הדרך, כגון בהגדה של פסח, כולם ענו אחריו 'מקודש'. ראו את כל ההוכחות, ואורו עיניהם.

לכן אני אומר, כי מי שדבוק בספרי מהרי"ץ, ממילא הוא מבין ומקבל את השיטה, ואז כל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותו ממקומו. אבי"ר.

למשל הרמב"ם עצמו סובר, כי צריך לברך גם ברכה אחרונה על כל כוס וכוס 'על הגפן ועל פרי הגפן', וזאת אנחנו לא עושים. כלומר, אנחנו 'נסמכים' על הרמב"ם, בתורת שזהו ספר מסודר ומקובץ, ובלשון ברורה המאירה כשמש. אבל המסורת עצמה אצלינו, היא מדורי דורות. עוד הרבה לפני שהרמב"ם נולד, היו כך המנהגים והמסורת שלנו. ולכן, אנחנו לא עוזבים ולא נוטשים את זאת לעולם ועד, עד שיבוא גואל צדק ויאיר עינינו בעז"ה, כפי שאמרנו בעבר כי לעת"ל תהיה דרך אחת ויהיה מנהג אחד בעם ישראל.

אנחנו לא מסופקים, איזו דרך תהיה, ומה משיח צדקנו יבחר, כי מי שלומד ויודע, מבין היכן דרך האמת, מה יותר מבוסס וברור, והיכן יש את השרשים החזקים. אחרי הכל, בסופו של דבר זאת מסורת הגאונים, הם אשר ישבו על כסא ההוראה של רבינא ורב אשי, יש להם את המסורת החזקה ביותר, להלכה ולמעשה, כי הם היו ממש ממשיכי הדרך.

לק"י

מצות טעמו ורצונו

מהדרין מן המהדרין

מצות רכות, שמורות ומיוחדות בעבודת יד מקומח מלא

דרושים סוכנים בכל הארץ
תנאים טובים: 0527-18-18-87

השגחה צמודה ע"י מושגיח יר"ש בכל מהלך האפיה מתחילתה ועוד סופה

למהדרין ניתן להשיג מצות שיאפו לאחר חצות היום

המכירה ליחידים ומוסדות

הופרשה חלה כדת וכדין

מוכיל קמח ומים בלבד 1 ק"ג

כשר לפסח
ללא חמץ חזר תשי"ח

בהשגחת הרבנות אשקלון

אפיית המצות נעשית ע"י אברכים יר"ש ובני תורה ובהכשר המהודר של מרן הרה"ג יצחק רצאבי שליט"א

יש לשמור בהקפאה עד כ-5-6 שעות לפני ההגשה

על איכות ורכות לא מוותרים בקלות לפרטים והזמנות: 0527-18-18-87

בהנהלת מו. עצר

מצה שמורה מושעת קצירה